onderwijs in caribisch nederland

deel c: achtergrondinformatie

onderwijsraad

inhoud

	Leeswijzer	**3**
1	**Sturing op onderwijs in Caribisch Nederland**	**5**
1.1	Geschiedenis van sturing en onderwijs	6
1.2	Betrokkenen bij onderwijs	10
1.3	CXC-onderwijs op Saba en Sint Eustatius	19
1.4	Onderwijsbeleid en -wetgeving	21
1.5	Bekostiging van onderwijs	25
1.6	Onderwijsagenda's voor Caribisch Nederland	26
2	**Bonaire**	**29**
2.1	Eilandspecifieke context	30
2.2	Onderwijsveld en -programma	32
3	**Saba**	**36**
3.1	Eilandspecifieke context	37
3.2	Onderwijsveld en -programma	38
4	**Sint Eustatius**	**41**
4.1	Eilandspecifieke context	42
4.2	Onderwijsveld en -programma's	43
	Literatuur	**46**
	Colofon	**48**

lees wijzer

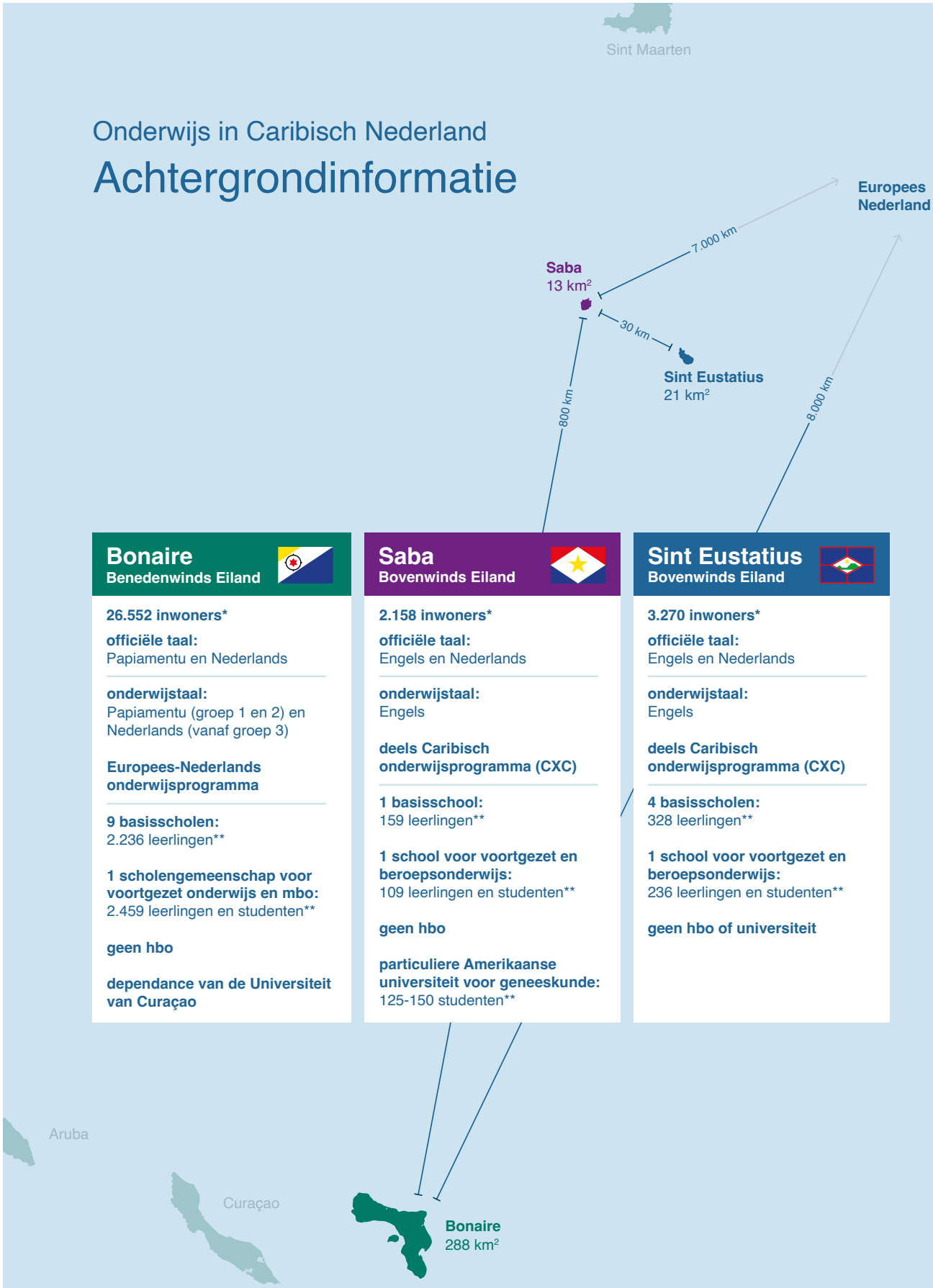
Dit is het derde deel van de publicatie *Onderwijs in Caribisch Nederland*. Deel C beschrijft hoe het onderwijssysteem in elkaar zit, met een schets van de samenleving en ligging van de eilanden, het onderwijs, hoe het besturen daarvan is geregeld en welke wetten er gelden. Het deel bevat feitelijke achtergrondinformatie en is gebaseerd op de gegevens die beschikbaar waren tot 1 december 2025. *Deel C: Achtergrondinformatie* helpt bij het lezen van deel A en B van de publicatie. Maar de delen zijn ook los van elkaar te lezen.

Hoofdstuk 1 gaat over de sturing van het onderwijs door de landelijke overheid via beleid, bekostiging, toezicht en wet- en regelgeving. Het hoofdstuk legt uit hoe deze sturing is ontstaan en wat de huidige situatie is.

Daarna volgen hoofdstukken per eiland. Hoofdstukken 2 (Bonaire), 3 (Saba) en 4 (Sint Eustatius) schetsen de situatie op elk eiland. Het gaat om unieke omstandigheden op elk eiland, zoals de bevolkingssamenstelling, ligging en gesproken talen. Verder bieden de hoofdstukken 2, 3 en 4 een overzicht van het onderwijsveld en de onderwijsprogramma's op elk eiland.

Onderwijs in Caribisch Nederland

Achtergrondinformatie

Bonaire
Benedenwinds Eiland

26.552 inwoners*

officiële taal:
Papiamentu en Nederlands

onderwijstaal:
Papiamentu (groep 1 en 2) en Nederlands (vanaf groep 3)

Europees-Nederlands onderwijsprogramma

9 basisscholen:
2.236 leerlingen**

1 scholengemeenschap voor voortgezet onderwijs en mbo:
2.459 leerlingen en studenten**

geen hbo

dependance van de Universiteit van Curaçao

Saba
Bovenwinds Eiland

2.158 inwoners*

officiële taal:
Engels en Nederlands

onderwijstaal:
Engels

deels Caribisch onderwijsprogramma (CXC)

1 basisschool:
159 leerlingen**

1 school voor voortgezet en beroepsonderwijs:
109 leerlingen en studenten**

geen hbo

particuliere Amerikaanse universiteit voor geneeskunde:
125-150 studenten**

Sint Eustatius
Bovenwinds Eiland

3.270 inwoners*

officiële taal:
Engels en Nederlands

onderwijstaal:
Engels

deels Caribisch onderwijsprogramma (CXC)

4 basisscholen:
328 leerlingen**

1 school voor voortgezet en beroepsonderwijs:
236 leerlingen en studenten**

geen hbo of universiteit

* op 1 januari 2025
** in oktober 2025

1

hoofdstuk een

Sturing op onderwijs in Caribisch Nederland
Dit hoofdstuk beschrijft hoe het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap het onderwijs op Bonaire, Saba en Sint Eustatius aanstuurt, welke partijen daarbij betrokken zijn en hoe die sturing zich heeft ontwikkeld.

Sinds 10 oktober 2010 maken Bonaire, Saba en Sint Eustatius deel uit van het land Nederland en is het onderwijs op de eilanden daarmee onderdeel van het Nederlandse onderwijssysteem.[1] Het onderwijssysteem omvat het onderwijsstelsel en het onderwijsbestel. Het onderwijs*stelsel* beschrijft de onderwijssectoren, zoals basisonderwijs en voortgezet onderwijs, de verschillende school- en opleidingstypen daarbinnen, de overgangen daartussen en de wetten en regels die daarvoor gelden. Een onderwijs*bestel* betreft alle organisaties die onderwijs verzorgen en het bestuurlijk krachtenveld waarin zij opereren: overheden, uitvoeringinstanties, bestuurlijke en ondersteunende organisaties binnen en buiten het onderwijsveld, en de verbindingen daartussen.

De bekostigde onderwijsorganisaties op Bonaire, Saba en Sint Eustatius ontvangen geld direct vanuit het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) in Den Haag. Voor dat onderwijs gelden specifieke Caribisch-Nederlandse onderwijswetten én Nederlandse onderwijswetten die mede van toepassing zijn op deze eilanden. Met bekostiging, wetgeving en andere beleidsinstrumenten stuurt het ministerie van OCW vanuit Den Haag op het onderwijs in Caribisch Nederland. Dit hoofdstuk beschrijft de manieren waarop en de context waarbinnen dat gebeurt. Het start met een korte geschiedenis van de sturing op het onderwijs in Caribisch Nederland, vanaf de koloniale periode, via de voormalige Nederlandse Antillen tot en met de staatskundige veranderingen van 10 oktober 2010 (hierna: 10-10-10). Daarna komen de partijen aan bod die betrokken zijn bij het onderwijs op de eilanden. Tot slot is er aandacht voor specifieke vormen en instrumenten van sturing op het onderwijs in Caribisch Nederland.

1.1 Geschiedenis van sturing en onderwijs

Dat een deel van het onderwijssysteem in Caribisch Nederland wordt georganiseerd en bestuurd in Den Haag, op bijna 8000 kilometer afstand, heeft een koloniale geschiedenis. Hier volgt in hoofdlijnen de geschiedenis van de staatkundige verhoudingen tussen Bonaire, Saba, Sint Eustatius en Europees Nederland vanaf de koloniale tijd, via de periode van de voormalige Nederlandse Antillen, tot en met de huidige staatkundige situatie.

Koloniale geschiedenis vormt huidige staatkundige verhoudingen

Bonaire, Saba en Sint Eustatius zijn al sinds de zeventiende eeuw verbonden met de koloniale geschiedenis van wat nu Nederland is. In de jaren 1630-1640 veroverden Hollanders en Zeeuwen de eilanden op Spanje en Engeland. Deze werden onderdeel van de koloniale bezittingen van de Republiek in de Cariben. Op alle drie de eilanden voerden kolonisten slavernij in. De West-Indische Compagnie speelde hierbij een grote rol. Sint Eustatius was in de achttiende eeuw een belangrijk handelscentrum. Daar werden tot slaaf gemaakten twee eeuwen lang op grote schaal uitgebuit en doorverkocht. Op Bonaire werden tot slaaf gemaakten en hun nakomelingen vooral gedwongen in de zoutwinning te werken. Saba had vanwege het bergachtige landschap geen plantages. Daar werkten tot slaaf gemaakten in kleinere aantallen in huishoudens en kleinschalige landbouwbedrijven van kolonisten of in de zeevaart.

1 De Nederlandse onderwijswet- en regelgeving is sinds 1 januari 2011 van toepassing op de onderwijsorganisaties.

In 1863 schafte Nederland de slavernij officieel af.[2] Bonaire, Saba en Sint Eustatius kregen daarna te maken met omvangrijke armoede, beperkte economische kansen en achterstelling. De bevolking had weinig invloed op het bestuur; de Nederlandse regering hield de controle. De koloniale periode heeft tot op de dag van vandaag invloed op de eilanden. Dat is bijvoorbeeld terug te zien in sociaaleconomische verschillen, culturele verhoudingen, de positie van de diverse talen en de ervaren mate van gelijkwaardigheid in en ruimte voor autonomie tussen de eilanden en landen binnen het Koninkrijk.

Onderwijs tijdens koloniale periode

Pas begin negentiende eeuw had de overheid voor het eerst aandacht voor onderwijs op Bonaire, Saba en Sint Eustatius. Onderwijs was echter vooral voorbehouden aan kinderen van Europese kolonisten, protestanten en Joden. Vanaf 1857 kregen ook de kinderen van tot slaaf gemaakten onderwijs, maximaal twee uur per dag en onder slechte omstandigheden. De inhoud van de lessen was basaal (lezen, schrijven, godsdienst) en diende vooral om orde te behouden, niet om gelijke ontwikkelkansen te bieden aan alle leerlingen op de eilanden. Schoolgaande kinderen in (Europees) Nederland kregen destijds al volledige schooldagen les.[3] Ook waren er grote verschillen tussen de eilanden. Op Bonaire startte de eerste openbare school in 1848, op Saba en Sint Eustatius kwamen er pas in 1899 en 1905 scholen.[4]

Onderwijs in eerste helft twintigste eeuw

In de eerste helft van de twintigste eeuw bleef het onderwijs op de eilanden beperkt, in zowel aanbod als kwaliteit. Het onderwijs werd hoofdzakelijk overgelaten aan de katholieke missie, zo kostte het de overheid weinig.[5] In 1936 werd het Nederlands wettelijk de onderwijstaal en ook een voorwaarde om geld van de overheid te krijgen.[6] Daarvoor werd gekozen, omdat zich rond die tijd steeds meer mensen uit Europees Nederland op de eilanden vestigden. Het besluit van 1936 moest het vooral voor deze Nederlandstalige kinderen makkelijker maken aansluiting te vinden bij het vervolgonderwijs in Nederland. Zo werden leerlingen op Bonaire streng gestraft als ze in of rondom de school Papiamentu gebruikten. Ook het onderwijs op Saba en Sint Eustatius was Nederlandstalig, terwijl de bevolking van huis uit doorgaans Engels sprak. Doordat deze leerlingen en studenten niet in hun thuistaal konden leren, bleven hun onderwijsachterstanden groot ten opzichte van de leerlingen die Nederlands als thuistaal hadden.

Vorming Nederlandse Antillen bood eilanden meer autonomie

Tot 1954 werden de eilanden Aruba, Bonaire, Curaçao, Saba, Sint Eustatius en Sint Maarten bestuurd als koloniën van Nederland. Vanaf eind 1954 vormden de Nederlandse Antillen een land binnen het Koninkrijk der Nederlanden. Bonaire, Saba en Sint Eustatius waren (samen met Curaçao, Aruba en Sint Maarten) onderdeel van dit nieuwe land en verkregen meer autonomie. De Nederlandse Antillen maakten samen met Suriname en Nederland deel uit van het Koninkrijk der Nederlanden. De regering van de Nederlandse Antillen zetelde in Willemstad op Curaçao, inclusief het ministerie van onderwijs. De landsregering en de besturen van de eilanden stuurden samen de scholen aan.

2 Een groot deel van de tot slaaf gemaakten moest hierna nog tien jaar op de plantages werken onder staatstoezicht. Daarom eindigde de slavernij voor velen in het toenmalige Koninkrijk pas echt in 1873.
3 Boekholt & De Booy, 1987.
4 Dalhuisen, Donk, Hoefte & Steegh, 2009.
5 Groenewoud, 2015.
6 Van Hulst, 2002.

Onderwijs op de Nederlandse Antillen (1954-2010)

Het Antilliaans basisonderwijs bestond uit kleuteronderwijs voor 4- en 5-jarigen (eerste cyclus genoemd) en zesjarig lager onderwijs (tweede cyclus). De derde cyclus voor jongeren in de leeftijd van 12 tot 15 jaar kwam nooit van de grond. De structuur van het voortgezet onderwijs op de (voormalige) Nederlandse Antillen sloot in grote lijnen aan bij het Nederlandse stelsel voor voortgezet onderwijs, met het voorbereidend secundair beroepsonderwijs (vsbo), havo en vwo. Saba was hierop de uitzondering: daar werd medio jaren 1990 besloten aan te sluiten bij het zogeheten CXC-onderwijs.[7]

Op de Nederlandse Antillen hadden de eilandelijke overheden veel invloed op het onderwijs. Het ministerie van onderwijs op Curaçao bedacht het beleid, hield toezicht op het onderwijs en verdeelde de financiën over de eilandelijke overheden. Die betaalden vervolgens de personele kosten. Ook voor alle grote uitgaven aan materiële kosten moesten scholen overleggen met de eilandelijke overheid. Verder werd de sociale vormingsplicht uitgevoerd door eilandelijke projectbureaus namens het bestuurscollege. Die plicht was er voor jongeren tussen de 16 en 24 die het onderwijs hadden verlaten zonder kwalificatie.

Aanloop naar staatkundige veranderingen van 10-10-10: discussie over beste inrichting

Aanvankelijk verliep de samenwerking tussen de eilanden binnen de Nederlandse Antillen rustig.[8] Maar vanaf 1969 nam de onvrede toe, onder andere door bestuurlijke problemen, financiële moeilijkheden en groeiende ongelijkheid tussen Nederland en de Nederlandse Antillen. Deze onrust leidde ertoe dat de Nederlandse regering tussen 1970 en 1990 probeerde de Nederlandse Antillen om te vormen tot een onafhankelijke staat. De Antilliaanse regering ging echter niet akkoord, uit angst voor instabiliteit en economische problemen. Aruba kreeg wel een ‘status aparte’, vanwege onvrede over de dominantie van Curaçao binnen de Nederlandse Antillen. In 1986 werd Aruba een zelfstandig land binnen het Koninkrijk der Nederlanden.

Na 1990 groeide de onvrede op de andere eilanden. In reactie daarop werden tussen 2000 en 2005 referenda gehouden over hun politieke status. De bewoners van Sint Maarten en Curaçao kozen voor een status vergelijkbaar met die van Aruba. Op Bonaire en Saba kozen de eilanders voor een directe band met Nederland, al was niet helemaal duidelijk hoe die er precies uit zou komen te zien. Alleen op Sint Eustatius was de meerderheid voor het voortbestaan van de Nederlandse Antillen. Vanwege de uitkomst op de andere eilanden was dit echter geen optie meer. In 2006 werd besloten de staatkundige eenheid van de Nederlandse Antillen op korte termijn op te heffen. Uiteindelijk stemde ook Sint Eustatius in met een directe band met Europees Nederland. De keuze viel op een gematigd integratiemodel in plaats van een associatiemodel.[9] Dit betekent dat de Nederlandse wetgeving en bestuurlijke verhoudingen werden toegepast op de eilanden. Het integratiemodel laat wel ruimte voor verschillen in de wetgeving. En met de positie van de eilanden als openbare lichamen binnen het land Nederland werd gekozen voor eilandbesturen als decentrale overheden binnen het land Nederland.

7 Op Saba en Sint Eustatius is het onderwijs in het Engels. Daarom hanteren de scholen voor voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs op deze eilanden het Caribische Engelstalige CXC-onderwijs van de Caribbean Examination Council.
8 De tekst in deze subparagraaf is gebaseerd op: Oostindie & Veenendaal, 2022; Van Rijn, 2019; Rogier, 2018.
9 Zie ook: Spies, Soons, Thodé, Verhey & Weekers, 2015.

Hoe het gekozen model precies zou uitwerken, was nog onduidelijk. Zo werden alleen brede afspraken gemaakt over het gewenste niveau van voorzieningen op de eilanden, maar hoe die eruit zouden zien, bleef grotendeels open. De bestuurders van Bonaire, Saba en Sint Eustatius spraken met de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties af dat gestreefd zou worden naar “een binnen Nederland aanvaardbaar voorzieningenniveau”, zonder verder in te vullen wat dit betekende.

Onderwijs in aanloop naar 10-10-10

Vanwege de zeer uiteenlopende onderwijssituaties op de toenmalige Nederlandse Antillen en de ongelijke verdeling tussen de eilanden, was de uitvoering van een nationaal Antilliaans onderwijsbeleid uitdagend.[10] Het onderwijs op de Nederlandse Antillen raakte steeds verder achterop. Uit het eerste onderzoek naar het onderwijs op de Nederlandse Antillen uit 1969 bleek dat jaarlijks ruim 25% van de basisschoolleerlingen bleef zitten en dat nog geen kwart zonder vertraging de zesde klas bereikte. In Nederland was dat respectievelijk 7,4 en 66%.[11] In 1985 had de helft van de 15- tot 24-jarigen op de Nederlandse Antillen geen voortgezet onderwijsdiploma.

Nadat in 2006 besloten was dat Bonaire, Saba en Sint Eustatius een directe band met Nederland zouden krijgen, onderzocht de Nederlandse Inspectie van het Onderwijs in 2008 op verzoek van het ministerie van OCW alle scholen en onderwijsvoorzieningen op Bonaire, Saba en Sint Eustatius. Dit leverde een zeer kritisch rapport op en leidde tot grote aanpassingen van het onderwijs op de eilanden na de staatkundige veranderingen van 10-10-10.[12]

10-10-10: nieuwe staatkundige verhoudingen

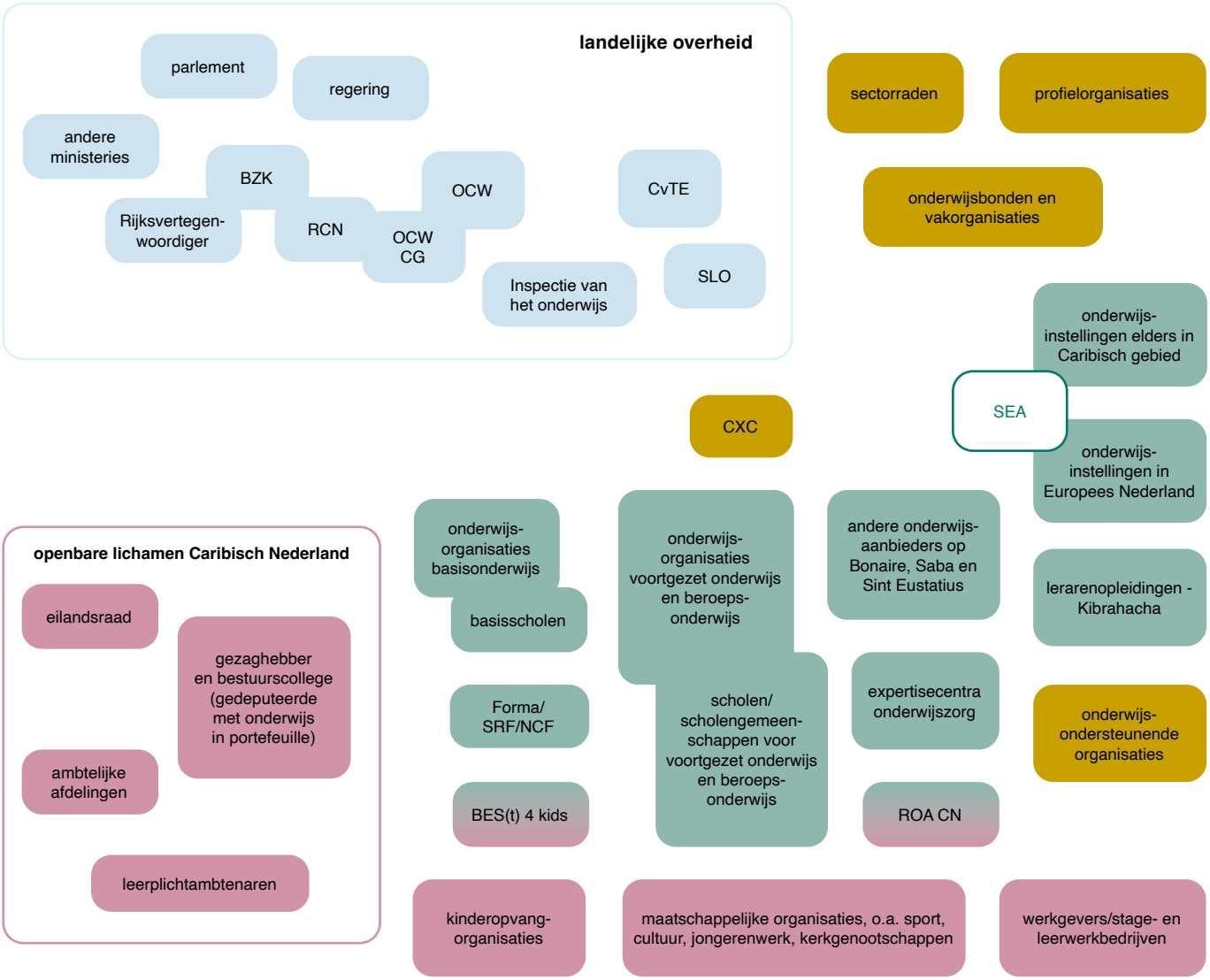
Op 10 oktober 2010 werden de Nederlandse Antillen als land opgeheven. Sindsdien bestaat het Koninkrijk der Nederlanden uit vier zelfstandige landen: Aruba, Curaçao, Nederland en Sint Maarten. Bonaire, Saba en Sint Eustatius maken volwaardig deel uit van het land Nederland.[13] De eilandbesturen hebben de status gekregen van openbaar lichaam binnen dat land. Ook werd de Nederlandse Grondwet van toepassing.

Onderwijs bleef geen aangelegenheid van het Koninkrijk als geheel, maar van elk van de landen.[14] De Nederlandse minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap is sindsdien verantwoordelijk voor het onderwijs op Bonaire, Saba en Sint Eustatius. In de drie andere landen (Aruba, Curaçao en Sint Maarten) is de eigen minister verantwoordelijk voor het onderwijs in dat land. De landen van het Koninkrijk kunnen wel met elkaar samenwerken op het terrein van het onderwijs of samen beslissen dat een onderwijskwestie een aangelegenheid van het Koninkrijk wordt.[15] Jaarlijks vindt een ministerieel vierlandenoverleg plaats, waarbij de ministers verantwoordelijk voor onderwijs van de vier landen binnen het Koninkrijk bij elkaar komen. Hierbij vertegenwoordigt de Nederlandse minister van OCW ook Bonaire, Saba en Sint Eustatius. Bij de organisatie en uitvoering van het onderwijs op Bonaire, Saba en Sint Eustatius zijn diverse organisaties, instellingen en mensen betrokken. Deze komen hierna aan bod.

10 Inspectie van het Onderwijs, 2008.
11 Spies e.a., 2015.
12 Inspectie van het Onderwijs, 2008.
13 Artikel 132a van de Grondwet.
14 Artikel 3, lid 1 jo. artikel 41, lid 1 Statuut.
15 Artikel 3, lid 2 Statuut.

1.2 Betrokkenen bij onderwijs

Figuur 1 toont het onderwijsbestel voor Bonaire, Saba en Sint Eustatius. De betrokken partijen zijn gesorteerd naar type: de onderwijsorganisaties (groen), instanties van de landelijke overheid (blauw), organen van de openbare lichamen en maatschappelijke organisaties op de eilanden (roze) en andere betrokkenen (geel).

Figuur 1: Primair betrokkenen bij het onderwijs op Bonaire, Saba en Sint Eustatius

Landelijke overheid

Bewindslieden OCW hebben gelijke verantwoordelijkheid voor onderwijs in Caribisch en Europees Nederland

De bewindslieden van OCW zijn verantwoordelijk voor het onderwijsbeleid op Bonaire, Saba en Sint Eustatius. Het ministerie heeft hier vrijwel dezelfde rol als in Europees Nederland.[16] Zo bekostigt het ministerie de scholen; er gaat een geldstroom direct van het ministerie naar de onderwijsorganisaties. Ook is de minister van OCW politiek verantwoordelijk voor de Inspectie van het Onderwijs. Alle beleidsdirecties van het ministerie van OCW, alsmede stafdirecties zoals Wetgeving en Juridische Zaken, zijn betrokken bij Caribisch Nederland. Hetzelfde geldt voor de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). De beleidsdirecties zijn zelf verantwoordelijk voor het onderwijsbeleid dat bij hun directie hoort. Bij de directie internationaal beleid ligt een coördinerende taak voor het Caribisch deel van het Koninkrijk als geheel, dat wil zeggen Caribisch Nederland en de andere landen van het Koninkrijk.

Daarnaast hebben onafhankelijke adviesorganen op OCW-terrein, zoals de Onderwijsraad, taken met betrekking tot het onderwijs in Caribisch Nederland. Zij brengen gevraagd en uit eigen beweging advies uit aan de regering, de OCW-bewindslieden en het parlement over onderwijsbeleid. Ook kan sprake zijn van specifieke wettelijke adviestaken voor Caribisch Nederland.[17]

Ook andere ministeries betrokken bij onderwijs in Caribisch Nederland

Naast het ministerie van OCW zijn nog andere ministeries betrokken bij beleid en publieke voorzieningen rondom onderwijs. Zo is het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid verantwoordelijk voor de kinderopvang die verbonden kan zijn aan een school. Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport is betrokken bij sport op de scholen, bij jeugdbeleid en bij jeugdzorg. Andere ministeries komen in beeld wanneer wet- en regelgeving op hun terrein ook het onderwijs raakt. Denk aan bouwvoorschriften vanuit het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en regels voor immigratie vanuit het ministerie van Justitie en Veiligheid.

BES(t) 4 kids: samenwerking tussen ministeries en openbare lichamen

BES(t) 4 kids is een samenwerking van de ministeries van SZW, OCW, VWS en de Inspectie van het Onderwijs met de openbare lichamen Bonaire, Saba en Sint Eustatius. De samenwerking richt zich op verbetering van de kwaliteit en toegankelijkheid van de kinderopvang en buitenschoolse opvang voor kinderen op Bonaire, Saba en Sint Eustatius. Op 1 januari 2026 is de Wet kinderopvang BES[18] ingegaan, die de basisregels met betrekking tot toegankelijkheid, financiering en kwaliteit voor kindercentra en gastouders op Bonaire, Saba en Sint Eustatius vastlegt. Elk eilandbestuur kan binnen de kaders van de wet een eigen invulling geven door aanvullende regels of accenten in een eilandsverordening Kinderopvang.

BZK leidt rijksbrede structurele overleggen tussen ministeries

Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) heeft een coördinerende rol om de samenhang van rijksbeleid voor Caribisch Nederland en goed bestuur in de openbare lichamen te waarborgen.[19] Dit ministerie gaat over de Wet openbare lichamen BES (WolBES) en de Wet financiën openbare lichamen BES

16 Uitzondering is de overgangsregeling voor onderwijshuisvesting.
17 Artikel 2, lid 3 Wet op de Onderwijsraad.
18 Kamerstukken II, 2023/2024, 36306, nr. 140.
19 Artikel 211 WolBES.

(FinBES). De minister van BZK mag niet in de verantwoordelijkheid van vakministers treden. Vakministers moeten in een vroeg stadium overleggen met de minister van BZK over voorgenomen beleid en maatregelen die raken aan het rijksbeleid voor de openbare lichamen. BZK leidt rijksbrede structurele overleggen tussen de ministeries. Per beleidsdossier hebben ministeries onderling contact. Welk ministerie daarbij het voortouw neemt, hangt af van het dossier.

Rijksdienst Caribisch Nederland (RCN) en voorposten van ministeries op eilanden
De Rijksdienst Caribisch Nederland (RCN) ondersteunt de 'voorposten' van de ministeries op Bonaire, Saba en Sint Eustatius.[20] Voor het ministerie van OCW is dat OCW Caribisch Gebied (OCW CG). De inhoudelijke aansturing van die afdeling komt vanuit het ministerie van OCW. OCW CG heeft een hoofdlocatie op Bonaire en sinds een paar jaar een kleine post op Sint Eustatius. Sinds januari 2026 is er ook een OCW CG-medewerker op Saba. Tot die tijd ontbrak op dat eiland een permanente vertegenwoordiging van OCW CG.

OCW CG is de vertegenwoordiging van het ministerie op de eilanden.[21] De afdeling is het aanspreekpunt voor mensen op de eilanden en informeert OCW-medewerkers in Den Haag over de eilandelijke contexten. Bij oprichting was de taak van OCW CG vooral gericht op ondersteuning van alle betrokken partijen bij de uitvoering van de Onderwijsagenda Caribisch Nederland. Tegenwoordig heeft OCW CG ook een meer inhoudelijke functie en komt de dienst bijvoorbeeld met voorstellen voor ontwikkeling of aanpassing van het onderwijsbeleid in Caribisch Nederland. Daarnaast heeft OCW CG de volgende verantwoordelijkheden:

- implementatie van OCW-beleid en wet- en regelgeving;
- coördinatie, bewaking en aansturing uitvoering van de masterplannen onderwijshuisvesting;
- uitvoering van de Wet studiefinanciering BES namens DUO;
- uitvoering van taken namens het Commissariaat voor de Media;
- uitvoering van logistieke taken namens het College voor Toetsen en Examens (bewaren van examens zodra die op het eiland arriveren, en verspreiden met inachtneming van de geheimhouding).

Rijksvertegenwoordiger: 'oren en ogen' van ministers
De Rijksvertegenwoordiger werkt op alle drie de eilanden en heeft een kantoor op Bonaire. De Rijksvertegenwoordiger houdt als 'de oren en ogen' voor de diverse ministers in Nederland toezicht op de veiligheid en het bestuur van de eilanden. Er is discussie over de positie van de Rijksvertegenwoordiger, omdat diens taak niet precies omschreven is en de functionaris op de eilanden wordt gezien als iemand die vooral de belangen van Europees Nederland behartigt.[22] De Raad van State adviseerde de functie te schrappen en de toezichthoudende taken te beleggen bij de gezaghebber en de minister van BZK.[23] Begin 2025 heeft de staatssecretaris van BZK aangegeven de functie van Rijksvertegenwoordiger te willen behouden, maar deze op een aantal punten te willen veranderen.[24]

20 https://www.rijksdienstcn.com/over-de-rijksdienst-caribisch-nederland
21 Rijksdienst Caribisch Nederland, z.d.
22 Raad van State, 2019.
23 Ibid.
24 Rijksoverheid, 2025.

Onderwijsinspectie: zelfde taak met iets andere kaders[25]

De Inspectie van het Onderwijs houdt sinds 2010 toezicht op het bekostigd onderwijs op Bonaire, Saba en Sint Eustatius.[26] Het betreft toezicht op het primair en voortgezet onderwijs, middelbaar beroepsonderwijs en hoger onderwijs conform de Wet op het onderwijstoezicht en de toepasselijke sectorwet. Een speciaal team van inspecteurs voor Caribisch Nederland doet in beginsel elke twee jaar een kwaliteitsonderzoek op de scholen en andere onderwijsinstellingen in Caribisch Nederland. Daarnaast kunnen andere inspecteurs betrokken worden als hun expertise nodig is, bijvoorbeeld in geval van specifieke onderzoeken zoals naar financiële rechtmatigheid. Inspectieonderzoek bestaat ten minste uit lesbezoeken, een analyse van documenten en gesprekken met de schoolleiding, de intern begeleider (primair onderwijs) of de medewerkers van het zorgteam (voortgezet onderwijs), leerlingen of studenten en leraren. In het primair onderwijs vindt ook altijd een gesprek met ouders plaats en in het beroepsonderwijs met leden van de examencommissie, examinatoren en praktijkleerbedrijven. Sinds 2024 zijn ook reguliere onderzoeken op bestuurlijk niveau ingericht. Gesprekspartners in deze onderzoeken zijn ten minste het dagelijks bestuur, het toezichthoudend bestuur en de medezeggenschapsraad. Ter voorbereiding van een onderzoek kijkt de inspectie naar eventuele signalen die zijn binnengekomen. Zo nodig kan de inspectie herstelopdrachten geven of een vervolgonderzoek of specifiek onderzoek doen.

Aan het einde van schooljaar 2023-2024 voldeed de enige basisschool op Saba niet aan de basiskwaliteit. Op Bonaire lukte het één basisschool en op Sint Eustatius twee basisscholen, na een langere periode van onvoldoende kwaliteit, de kwalificatie basiskwaliteit te behalen. De scholen voor voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs op Saba en op Bonaire voldeden in 2023-2024 eveneens aan de basiskwaliteit. Maar de school op Saba verloor die kwalificatie het jaar daarop. De school voor voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs op Sint Eustatius voldeed in 2024 evenmin aan de basiskwaliteit. Naast de schoolonderzoeken voerde de inspectie onderzoeksactiviteiten uit op het niveau van de besturen van de onderwijsorganisaties met basisscholen en scholen voor voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs. Op Bonaire en Sint Eustatius betrof dat een eerste regulier onderzoek op bestuursniveau. Op Saba verrichtte de inspectie bij de onderwijsorganisatie voor de school voor voortgezet onderwijs en beroeps-onderwijs een specifiek onderzoek naar aanleiding van signalen over risico's in het bestuurlijk handelen. De Inspectie van het Onderwijs constateerde bij vrijwel alle onderwijsorganisaties op de drie eilanden grote uitdagingen in het interne toezicht en de sturing op onderwijskwaliteit. Op Saba stelde de inspectie daarnaast tekortkomingen vast in de kwaliteitszorg bij de stichting voor voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs en in de veiligheid en het onderwijsproces bij de stichting voor basisonderwijs.[27]

25 Formeel is de inspectie een instantie van de landelijke overheid. Omwille van de leesbaarheid wordt de inspectie hier apart behandeld.
26 Deze paragraaf is gebaseerd op: Inspectie van het Onderwijs, 2021.
27 Inspectie van het Onderwijs, 2025a.

Voorbeelden van andere kaders Onderwijsinspectie voor Caribisch Nederland
De regeling van het toezicht op Bonaire, Saba en Sint Eustatius is gelijk aan die voor Europees Nederland. De werkwijze is wel anders. Omdat afwijkingen in de sectorwetten doorwerken in het toezicht, zijn er ook verschillen in de toezichtkaders. Zo ontbreken verwijzingen naar de BES-onderwijswetten in de bepaling dat een rapport waarin de Onderwijsinspectie tot het oordeel 'zeer zwak' komt, geldt als een besluit in de zin van de Algemene wet bestuursrecht. Dat oordeel kan de inspectie namelijk niet geven over scholen op Bonaire, Saba en Sint Eustatius, omdat de wettelijke basis hiervoor ontbreekt.[28] Verder beoordeelt de inspectie de onderwijsresultaten niet, omdat Bonaire, Saba en Sint Eustatius vooralsnog geen toets kennen om objectief resultaten op schoolniveau te kunnen vaststellen. Inspecteurs bespreken de onderwijsresultaten wel bij een onderzoek op schoolniveau.

Behalve op onderwijsorganisaties houdt de Inspectie van het Onderwijs toezicht op specifieke voorzieningen die gerelateerd zijn aan het onderwijs. De inspectie voert op Bonaire en Sint Eustatius tweejaarlijks een onderzoek uit bij de instellingen die volwassenenonderwijs en programma's voor werkloze jongeren verzorgen. Op Saba voert de inspectie een voortgangsgesprek vanwege het geringe aantal jongeren in sociale kanstrajecten. De inspectie gaat na of deze instellingen nog voldoen aan de basiskwaliteit. Hiervoor hanteert de inspectie het waarderingskader van het mbo. Als de inspectie tekortkomingen vaststelt, wordt het vervolgtoezicht afgestemd op de Wet sociale kanstrajecten jongeren BES. De inspectie ziet ook toe op de expertisecentra onderwijszorg en controleert sinds 2011 jaarlijks of het eilandelijk zorgplan aan de wettelijke voorschriften voldoet. Ook wordt het plan getoetst aan de hand van inhoudelijke criteria zoals beschreven in het beleidsdocument *Basiskwaliteit zorg in Caribisch Nederland.*[29]

Zoals ook bij het kader voor Europees Nederland gebeurt, past de inspectie jaarlijks in augustus het onderzoekskader Caribisch Nederland aan op basis van nieuwe wetgeving. In 2027 gaat de inspectie met een nieuw onderzoekskader werken. Dit nieuwe onderzoekskader zal ook van toepassing zijn in Caribisch Nederland. Voor het toezicht op de expertisecentra onderwijszorg zal een geheel nieuw kader ontwikkeld worden. Dat zal gelden vanaf augustus 2027.

Uitvoerende organisaties betrokken bij onderwijs op Bonaire, Saba en Sint Eustatius
SLO is het landelijk expertisecentrum voor het curriculum. Het is betrokken bij het opstellen, uitwerken en valideren van landelijke onderwijsdoelen. Denk aan kerndoelen, eindtermen, examenprogramma's, referentieniveaus en doorlopende leerlijnen. SLO maakt samen met scholen voorbeelduitwerkingen en probeert deze uit in de praktijk. SLO bevordert kennis en deskundigheid op curriculumgebied en brengt evaluaties en adviezen uit over vakspecifieke en algemene curriculumontwikkelingen. Dat doet SLO ook voor Caribisch Nederland. In opdracht van het ministerie van OCW werkt SLO aan de herziening van de kerndoelen voor de vakken Nederlands, Engels en rekenen/wiskunde op Saba en Sint Eustatius.[30] Voor Bonaire werkt SLO aan kerndoelen voor de vakken Papiamentu, Nederlands en rekenen/wiskunde. Ook heeft het ministerie van OCW in 2024 aan SLO de opdracht gegeven om de kerndoelen voor overige leergebieden gefaseerd te actualiseren voor Caribisch Nederland.

28 Artikel 10a WPO heeft geen equivalent in de WPO BES. Artikel 2.94 WVO 2020 is voor Caribisch Nederland buiten toepassing verklaard.
29 Inspectie van het Onderwijs, 2011.
30 Artikel 2 Wet subsidiëring landelijke onderwijsondersteunende activiteiten 2013; https://www.slo.nl/thema/meer/caribisch-nederland/

Het College voor Toetsen en Examens (CvTE) heeft voor Caribisch Nederland dezelfde taken als voor Europees Nederland, en een bijkomende taak.[31] Dit betekent dat het CvTE verantwoordelijk is voor de centrale examens van het voortgezet onderwijs en voor de staatsexamens. Het CvTE erkent voor vier jaar een doorstroomtoets voor het primair onderwijs op Bonaire, stelt jaarlijks de kwaliteit van deze toets vast en normeert deze. Daarnaast erkent het CvTE leerlingvolgsystemen (LVS) die gericht zijn op het primair onderwijs in heel Caribisch Nederland. Vooralsnog is er maar één systeem ontwikkeld. Dat gebeurt voor een periode van tien jaar. Het CvTE heeft verder een waarnemersrol ten aanzien van hoe CXC-examens[32] worden uitgevoerd op Saba en Sint Eustatius en controleert of de procedures aan Nederlandse eisen voldoen. Er ligt momenteel ook een opdracht voor een verkenning naar hoe het examen Nederlands aangepast kan worden voor Bonaire.

Cito[33] maakt de centrale examens. In de Wet College voor toetsen en examens is opgenomen dat het CvTE daarvoor jaarlijks in een werkprogramma de werkzaamheden van Cito beschrijft.[34]

Eilandelijke overheid op Bonaire, Saba en Sint Eustatius

Voor het bestuur van elk eiland is een eigen (decentrale) overheid ingesteld met de status van openbaar lichaam.[35] De organisatiestructuur van de openbare lichamen en hun verhouding tot het Rijk zijn geregeld in de Wet openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba (WolBES) en de Wet financiën openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba (FinBES). Die wetten bevatten ook enkele algemene taken. Daarnaast staan er wettelijke taken in specifieke wetgeving, bijvoorbeeld de onderwijswetten. De WolBES en de FinBES zijn gemodelleerd naar de Gemeentewet en de Wet financiële verhoudingen. Op het moment van schrijven worden de wetten voor de openbare lichamen (WolBES en FinBES) herzien.[36]

Het organisatiemodel van een openbaar lichaam en een gemeente of een provincie is vrijwel gelijk (zie tabel 1). Zo kennen de openbare lichamen drie hoofdorganen: de eilandsraad, de gezaghebber en het bestuurscollege, dat bestaat uit de gezaghebber en gedeputeerden. Deze organen vormen samen het eilandbestuur. Wettelijke taken op onderwijsterrein liggen bij de eilandsraad of bij het bestuurscollege. De eilandsraad vertegenwoordigt de eilanders. De leden worden door de kiesgerechtigden onder de bevolking gekozen. De raad stelt eilandsverordeningen en de begroting van het openbaar lichaam vast, benoemt en ontslaat gedeputeerden en controleert het bestuurscollege. Daarnaast heeft de eilandsraad andere, specifieke taken. Het bestuurscollege voert het dagelijks bestuur van het openbaar lichaam en voert beslissingen van de eilandsraad uit. De gezaghebber is voorzitter van de eilandsraad en lid en voorzitter van het bestuurscollege. De gezaghebber heeft ook zelf, als eigenstandig bestuursorgaan, bevoegdheden. Het gaat dan vooral om handhaving van de openbare orde, bevordering van bestuurlijke integriteit en een goede samenwerking met andere overheden. De regering benoemt en ontslaat de gezaghebber. Het bestuurscollege en de gezaghebber leggen verantwoording af aan de eilandsraad.

31 Wet College voor toetsen en examens; https://www.cvte.nl/onderwerpen/toetsen-primair-onderwijs/caribisch-nederland/
32 CXC-onderwijs wordt verder toegelicht in paragraaf 1.3.
33 https://cito.nl/
34 Artikel 8 Wet College voor toetsen en examens.
35 In 2010 was de instelling van de openbare lichamen gebaseerd op artikel 134 van de Grondwet. Sinds 2017 is er een specifieke regeling in artikel 132a van de Grondwet.
36 https://www.internetconsultatie.nl/herzieningswet/b1

Openbaar lichaam Caribisch Nederland	Provincie Europees Nederland	Gemeente Europees Nederland
eilandsraad	Provinciale Staten	gemeenteraad
bestuurscollege	Gedeputeerde Staten	college van burgemeester en wethouders
gezaghebber	commissaris van de Koning	burgemeester
gedeputeerde	gedeputeerde	wethouder
eilandsecretaris	provinciesecretaris	gemeentesecretaris
eilandgriffier	Statengriffier	raadsgriffier

Tabel 1: Vergelijking organen openbaar lichaam Caribisch Nederland, provincie en gemeente

Openbaar lichaam: taken op onderwijsterrein vergelijkbaar met gemeenten

Op onderwijsterrein is de rol van de openbare lichamen Bonaire, Saba en Sint Eustatius als decentrale overheden beperkt. De openbare lichamen gaan vooral over randvoorwaardelijke zaken, niet over het bestuur en personeel van onderwijsorganisaties, de onderwijsinhoud, didactiek, pedagogiek en verdere gang van zaken binnen scholen. De wettelijke taken van de openbare lichamen zijn vrijwel gelijk aan die van gemeenten. De grootste onderwerpen waarop de openbare lichamen taken hebben, zijn de handhaving van de leerplicht en kwalificatieplicht, onderwijshuisvesting, leerlingenvervoer en volwassenenonderwijs. Ook de regeling van de ruimte voor eigen onderwijsbeleid is ongeveer hetzelfde. Er zijn ook verschillen. Het leerlingenvervoer wordt niet op aanvraag vergoed, maar het openbaar lichaam zorgt ervoor dat leerlingen die anders niet naar school kunnen, worden gebracht en gehaald. Op de eilanden rijden schoolbussen. Ouders hoeven niet te betalen voor dit vervoer. Een ander verschil is dat de wettelijke taak voor onderwijsachterstandenbeleid ontbreekt. Anderzijds zijn ook taken toegevoegd die gemeenten niet hebben: bijvoorbeeld de taak om voeding en kleding te verstrekken aan leerlingen die anders redelijkerwijs niet aan onderwijs kunnen deelnemen; de rol van het bestuurscollege bij sociale kanstrajecten voor jongeren; en de regeling van salarissen en toelagen van onderwijspersoneel bij eilandbesluit.[37] Zowel de eilandsraad als het bestuurscollege heeft wettelijke taken onder de onderwijswetten. Hetzelfde geldt voor de leerplichtambtenaren, die voor de openbare lichamen werken. De bestuurscolleges hebben de verantwoordelijkheid voor het beleidsterrein onderwijs belegd bij een van de gedeputeerden.

De openbare lichamen zijn daarnaast verantwoordelijk voor de aanwezigheid, de continuïteit en het karakter van openbaar onderwijs. Net zoals gemeenten in Europees Nederland kunnen ze zelf openbare scholen in stand houden. Dan zijn zij zelf het onderwijsbestuur. In de praktijk is het bestuur van de openbare scholen echter op alle eilanden zelfstandig. De eilandsraad heeft wel een band met de stichting(en) voor openbaar onderwijs, om vorm te kunnen geven aan de verantwoordelijkheid voor het openbaar onderwijs.[38] De eilandsraad heeft volgens de wet een rol bij statutenwijziging, bij de benoeming en het ontslag van bestuursleden of leden van de raad van toezicht (RvT) en bij vaststelling van de begroting en de jaarstukken. Wat die rol precies is, wordt geregeld in de statuten van de stichting. Ook bevat de wet een regeling voor het geval een openbaar

37 Artikel 5, lid 1 en artikel 37 WPO BES.
38 Het moet gaan om een stichting voor openbaar onderwijs: een stichting die (mede) door de eilandsraad is opgericht en die alleen het geven van openbaar onderwijs als statutair doel heeft.

onderwijsbestuur de toegewezen taken verwaarloost. In zo'n geval kan de eilandsraad maatregelen nemen, net als een gemeenteraad in Europees Nederland.[39]

Onderwijsbesturen: organisatie en verantwoordelijkheid gelijk aan die in Europees Nederland

Op elk eiland zijn meerdere onderwijsstichtingen actief. Voor het voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs is dat er op elk eiland één.[40] Voor het basisonderwijs zijn er op Bonaire en Sint Eustatius meerdere stichtingen en op Saba één. De onderwijsbesturen verschillen op meerdere vlakken. Sommige worden bemenst door betaalde professionals, terwijl andere besturen werken met vrijwilligers.
De onderwijsbesturen op Bonaire, Saba en Sint Eustatius hebben, net als in Europees Nederland, een grote mate van zelfstandigheid. De landelijke overheid laat veel taken en beslissingen over aan de onderwijsbesturen. Deze 'functionele decentralisatie' betekent dat onderwijsbesturen over veel zaken zelf beslissen, zoals over de organisatie van een school, de opbouw van een onderwijsprogramma, het financieel beleid en personeelsbeleid, de pedagogische benadering op de school en de didactiek en lesmaterialen die gebruikt worden tijdens lessen.

De grote zelfstandigheid vloeit onder andere voort uit de vrijheid van onderwijs, die in de Grondwet is verankerd. Die vrijheid betekent dat private onderwijsorganisaties scholen mogen beginnen en daarvoor geld aan de landelijke overheid kunnen vragen. En dat private onderwijsaanbieders (bijzonder onderwijs) binnen de grenzen van de wet vrij zijn de richting en inrichting van het onderwijs te bepalen. Bonaire kent zowel in het basisonderwijs als in het voortgezet onderwijs openbare scholen. Op Sint Eustatius is een van de basisscholen openbaar. Op Saba is de school voor voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs openbaar. Bij het bijzonder onderwijs heeft een deel van de stichtingen een band met het kerkgenootschap dat overeenkomt met de richting van de school of scholen.

Andere organisaties betrokken bij onderwijs op Bonaire, Saba en Sint Eustatius

Naast de onderwijsorganisaties zijn op Bonaire, Saba en Sint Eustatius enkele andere organisaties betrokken bij het onderwijs.

Uitvoeringsorganisaties voor sociale kanstrajecten jongeren
Er zijn uitvoeringsorganisaties die sociale kanstrajecten en andere programma's verzorgen voor jongeren die geen regulier onderwijs meer kunnen volgen en niet voldoende opleiding of ervaring hebben voor een baan, zodat zij toch een kans krijgen om een opleiding af te ronden. Dat zijn Forma voor Bonaire, de Saba Reach Foundation voor Saba en de New Challenges Foundation voor Sint Eustatius.

Expertisecentra onderwijszorg
De wetgever heeft voor elk eiland een zorgstructuur ingericht, met een expertisecentrum onderwijszorg als onderdeel daarvan.[41] Dat zijn Expertisecenter Onderwijs en Zorg (EOZ) op Bonaire, Expertise Center Education Care (EC2) op Saba en Expertise Centre Education care (ECE) op Sint Eustatius.

Scholen zijn verantwoordelijk voor de eerstelijnszorg aan leerlingen en studenten en betrekken daarbij de ouders. Als extra hulp nodig is, verwijzen scholen door naar specialistische tweedelijnszorg via het expertisecentrum. De expertisecentra werken met professionals zoals psychologen, orthopedagogen en

39 Artikel 22, lid 9 WPO BES; artikel 1.2 en 3.9 WVO 2020.
40 Op Bonaire is er ook een niet-bekostigde organisatie die beroepsonderwijs verzorgt. Zie hoofdstuk 2.
41 Zie de uitgebreide beschrijving in het hoofdstuk over inclusief onderwijs in *Deel B: Thema's uitgelicht op Bonaire, Saba en Sint Eustatius.* Zie ook Middelbeek, Van der Vegt & Sligte, 2020.

schoolmaatschappelijk werkers. Waar nodig schakelen ze ook externe experts in. Op elk eiland is een samenwerkingsverband voor onderwijsondersteuning tussen de onderwijsorganisaties, het expertisecentrum en de uitvoeringsorganisatie voor sociale kanstrajecten jongeren (SKJ's). Samen maken ze afspraken over de onderwijszorgvoorzieningen, die jaarlijks in een zorgplan worden vastgelegd.

Raad Onderwijs Arbeidsmarkt Caribisch Nederland
De Raad Onderwijs Arbeidsmarkt Caribisch Nederland (ROA CN) is het Caribisch expertisebureau dat het beroepsonderwijs en de arbeidsmarkten op de eilanden met elkaar verbindt.[42] ROA CN voert taken uit voor de minister van OCW, zoals het erkennen en ondersteunen van leerbedrijven voor stages en leerbanen ten behoeve van de beroepspraktijkvorming van studenten in het beroepsonderwijs. Ook adviseert ROA CN de minister over de arbeidsmarktrelevantie en de doelmatigheid van opleidingen die de onderwijsorganisaties willen aanbieden. Daarnaast helpt ROA CN samenwerking tussen het beroepsonderwijs en het bedrijfsleven te stimuleren. De minister van OCW heeft ROA CN ingesteld en verleent subsidie. ROA CN heeft een bestuur bestaande uit vertegenwoordigers van werkgeversorganisaties, werknemersorganisaties en de onderwijsinstellingen.

Onderwijsondersteunende organisaties en koepelorganisaties

Het Nederlandse onderwijsbestel omvat een breed spectrum aan onderwijsondersteunende en koepelorganisaties, veelal gevestigd in Europees Nederland. De onderwijsorganisaties op Bonaire, Saba en Sint Eustatius zijn daar maar deels op aangesloten. De schoolbesturen zijn lid van de sectorraden voor het primair en het voortgezet onderwijs, de PO-Raad en de VO-raad. Verder zijn er sectorraden als de Sectorraad Gespecialiseerd Onderwijs (GO) en de MBO Raad, waarbij de onderwijsinstellingen op de eilanden niet zijn aangesloten. Met vakverenigingen is er vanuit de eilanden sporadisch contact. Ook is er wisselend contact met de profielorganisaties; de verenigingen van onderwijsorganisaties van dezelfde denominatie, bijvoorbeeld VOS/ABB voor openbare en algemeen toegankelijke scholen en Verus voor katholieke en christelijke scholen. Op Bonaire en Sint Eustatius zijn lokale (onderwijs)vakbonden actief; op Saba niet.

Contacten met onderwijsinstellingen en ondersteunende organisaties buiten Caribisch Nederland

De onderwijsorganisaties op Bonaire, Saba en Sint Eustatius hebben banden met onderwijsinstellingen in Europees Nederland, uit de andere landen van het Koninkrijk – Curaçao, Aruba en Sint Maarten – en uit naburige eilanden, zoals Barbados. Voor de lerarenopleidingen is er bijvoorbeeld een eiland-overstijgend netwerk Kibrahacha en er bestaat een landoverstijgend netwerk voor onderwijssamenwerking binnen het Koninkrijk: de Strategic Education Alliance (zie tekstkader hierna).

42 Artikel 1.5.1 e.v. WEB BES.

Kibrahacha
Kibrahacha is een partnerschap tussen lerarenopleidingen op Aruba en Curaçao (inclusief de locatie op Bonaire) en (basis)scholen op Aruba, Bonaire en Curaçao. Het ministerie van OCW financiert het partnerschap. Studenten worden volgens het concept Samen Opleiden in de praktijk opgeleid. Het doel is goed equipeerde leraren op te leiden voor de Caribische regio en te komen tot een betere aansluiting tussen opleiding en arbeidsmarkt.[43] Saba, Sint Eustatius en Sint Maarten zijn niet aangesloten bij Kibrahacha.[44] Bij aanvang deden de schoolbesturen op Sint Maarten ook mee, maar deze zijn in het begin van het traject uit de samenwerking gestapt, omdat ze onvoldoende aansluiting vonden. Op Saba en Sint Eustatius zijn geen opleidingsinstituten en daarom kunnen deze eilanden niet deelnemen aan Kibrachacha. Onlangs is afgesproken om te inventariseren of op de Bovenwindse Eilanden ook behoefte bestaat aan opleiden conform het concept Samen Opleiden.

Strategic Education Alliance (SEA)
Dit is het koninkrijksbrede samenwerkingsprogramma tussen overheden en onderwijsinstellingen van de Caribische eilanden en Europees Nederland. Samen werken zij aan meer studiesucces voor Caribische studenten, met aandacht voor goede begeleiding bij de overstap naar vervolgonderwijs. SEA verbindt overheden, onderwijsinstellingen, studenten en ouders en werkt aan initiatieven zoals de Koninkrijksbeurs – financiële steun voor studie of stage binnen het Koninkrijk – en het Caribbean Academic Foundation Year (CAFY), een tien- tot twaalfmaandenprogramma gericht op persoonlijke ontwikkeling en studie- en taalvaardigheden.[45]

De onderwijsorganisaties op Bonaire, Saba en Sint Eustatius maken ook gebruik van de diensten van ondersteunende organisaties en dienstverleners in Europees Nederland en elders in het Caribisch gebied. Denk aan administratiekantoren en opleidings- en trainingsinstituten, zoals het Instituto Pedagogico Arubano. Daarnaast zijn onderwijsaanbieders van elders actief op de eilanden van Caribisch Nederland, zoals de Universiteit van Curaçao en de Canadese holding waaronder de Saba University School of Medicine valt.

1.3 CXC-onderwijs op Saba en Sint Eustatius

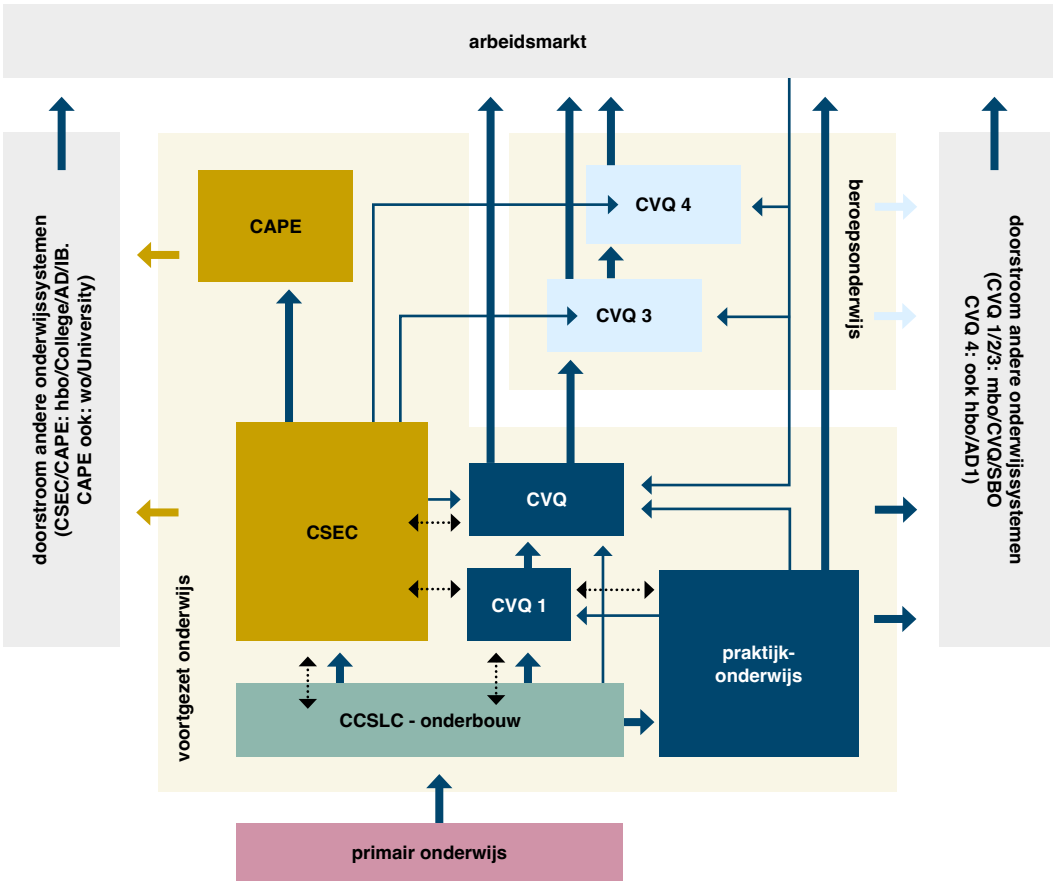
Op Saba en Sint Eustatius is de voertaal in het onderwijs Engels. Mede daarom hebben de scholen voor voortgezet en beroepsonderwijs op deze eilanden hun Engelstalige onderwijsprogramma's gebaseerd op de syllabi en examens van de Caribbean Examination Council (CXC), met uitzondering van het praktijkonderwijs.[46] CXC voorziet in examens voor leerlingen en studenten uit het voortgezet en postsecundair onderwijs in Caribische landen. Afgestudeerden van CXC-onderwijs kunnen zowel in de Caribische regio, de Verenigde Staten en Canada als in Nederland verder studeren.

43 https://kibrahacha.org/
44 Voor Saba en Sint Eustatius is er wel een ander traject om onderwijsondersteuners op te leiden tot leraar.
45 https://strategiceducationalliance.org/
46 Sint Eustatius werkt sinds het schooljaar 2019-2020 met CVQ (een variant van beroepsonderwijs vergelijkbaar met middelbaar beroepsonderwijs) en CSEC (dat kan leiden tot een diploma gelijkwaardig aan een havodiploma). Saba werkt al bijna dertig jaar met CXC-onderwijs. Voor de invoering op Saba medio jaren 1990, zie Mommers, 2014, 113-128.

Voor deze (twee) scholen is een speciale wettelijke regeling gemaakt.[47] Ze zijn aangewezen als scholen die een andere vorm van voortgezet onderwijs aanbieden dan het overige in de wet geregelde onderwijs, maar die toch bekostiging krijgen.[48] De regeling bevat ook aangepaste voorwaarden voor het onderwijs en het personeel.

De scholen voor voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs op Saba en Sint Eustatius verzorgen in de onderbouw onderwijs ter voorbereiding op het Caribbean Certificate of Secondary Level Competence (CCSLC). Na afronding stromen leerlingen door naar de academische richting. Die is qua niveau vergelijkbaar met mavo of havo, afhankelijk van het aantal vakken dat leerlingen volgen en op welk niveau ze dat doen. Ze kunnen ook doorstromen naar beroepsonderwijs dat vergelijkbaar is met mbo op niveau 2. De academische richting heet CSEC. Dit staat voor Caribbean Secondary Education Certificate. De beroepsonderwijsrichting heet CVQ, Caribbean Vocational Qualification. Beide richtingen duren twee jaar. Daarnaast neemt de basisschool op Saba de Caribbean Primary Exit Assessment (CPEA) af, de eindtoets van CXC. Op Sint Eustatius wordt geen CAPE (vergelijkbaar met vwo-niveau) aangeboden en ook geen CPEA afgenomen (figuur 2).

De scholen voor voortgezet en beroepsonderwijs op Saba en Sint Eustatius geven het vak Nederlands parallel aan de CXC-programma's. Alle leerlingen en studenten moeten examen doen in het basisvak Nederlands. De scholen hebben gekozen voor een examen voor het Certificaat Nederlands als Vreemde Taal (CNaVT) van de Taalunie.

Figuur 2: Onderwijsprogramma's CXC[49]

47 Besluit Saba Comprehensive School en Gwendoline van Puttenschool BES.
48 Zie artikel 2.86, lid 1 WVO 2020.
49 Bron figuur: CXC Onderwijssysteem I Rijksdienst Caribisch Nederland.

Nederlandse taalniveaus binnen CXC-onderwijs op Saba en Sint Eustatius
Op Saba en Sint Eustatius gebruiken scholen voor voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs het Europees Referentiekader voor de Talen (ERK) voor Nederlands. Het ERK verdeelt de taalvaardigheid in een vreemde taal in zes beheersingsniveaus: van A1 en A2 (basis) tot B1 en B2 (zelfstandig) en C1 en C2 (vaardig). Op de scholen volgen leerlingen en studenten in het beroepsonderwijs Nederlands op A2-niveau (CVQ) en in het academische programma op B1-niveau (CSEC). Om een schooldiploma te krijgen dat direct toegang geeft tot vervolgonderwijs in Europees Nederland, moeten leerlingen examen doen in het verdiepende vak Nederlands en daarbij minimaal B1 (CVQ) of B2 (CSEC en CAPE) halen.

1.4 Onderwijsbeleid en -wetgeving

Bij de overgang van de Nederlandse Antillen naar de nieuwe staatkundige situatie is op Bonaire, Saba en Sint Eustatius een groot deel van de Nederlandse onderwijswetgeving gaan gelden. Het onderwijsartikel in de Grondwet geldt onverkort voor de drie eilanden. Ook mensenrechtenverdragen waaraan het Koninkrijk gebonden is, zijn van toepassing, onder andere met bepalingen over het recht op onderwijs. Hoewel Bonaire, Saba en Sint Eustatius deel zijn van het land Nederland, is de onderwijswet- en regelgeving niet helemaal hetzelfde. De Nederlandse onderwijswetgeving past namelijk niet altijd goed bij de omstandigheden op de eilanden. Volgens de Grondwet kan de wetgever verschil maken, bijvoorbeeld door te zeggen dat regels niet gelden voor Caribisch Nederland of door specifieke regels te maken.[50] Zo kan de wetgever regels afstemmen op de situatie van de eilanden. Daarbij hoeven regels niet voor alle drie de eilanden hetzelfde te zijn. De kerndoelen voor het taalonderwijs in het basisonderwijs verschillen bijvoorbeeld tussen Bonaire aan de ene kant en Saba en Sint Eustatius aan de andere kant.[51] Dat heeft te maken met de verschillende onderwijsprogramma's op de eilanden.

Opbouw onderwijswetgeving voor Bonaire, Saba en Sint Eustatius

In onderwijswetgeving zit een opbouw. Bovenaan staan wetten. De regering en de Staten-Generaal (de Tweede Kamer en de Eerste Kamer) maken die samen. Als de wet zegt dat de regering meer precieze regels mag maken, gebeurt dat bij algemene maatregel van bestuur (AMvB). Een wet of een AMvB kan de minister van OCW ook toestaan om preciezere regels te maken. Dat gebeurt dan met een ministeriële regeling. Als een wet, besluit of regeling alleen geldt in Caribisch Nederland, staat 'BES' in de citeertitel, of de naam van een van de eilanden waarop die wet, dat besluit of die regeling betrekking heeft.

Er zijn speciale BES-onderwijswetten die enkel gelden voor Bonaire, Saba en Sint Eustatius. Enkele sectorwetten zijn omgezet naar aangepaste varianten voor Caribisch Nederland. Speciaal voor Caribisch Nederland zijn dat de Wet primair onderwijs BES (WPO BES), de Wet educatie en beroepsonderwijs BES (WEB BES), de Wet sociale kanstrajecten jongeren BES (Wet SKJ BES),[52] de Leerplichtwet BES en de Wet studiefinanciering BES.[53] Deze wetten gelden dus alleen op Bonaire, Saba en Sint Eustatius. Er was eerder ook een Wet op het voortgezet onderwijs

50 Artikel 132a, lid 4 Grondwet: "Voor deze openbare lichamen kunnen regels worden gesteld en andere specifieke maatregelen worden getroffen met het oog op bijzondere omstandigheden waardoor deze openbare lichamen zich wezenlijk onderscheiden van het Europese deel van Nederland."
51 Bijlage bij het Besluit kerndoelen WPO BES.
52 Er wordt gewerkt aan integratie van de WEB BES en de Wet sociale kanstrajecten jongeren BES in de Wet educatie en beroepsonderwijs.
53 Voor de kinderopvang heeft de Eerste Kamer op 21 mei 2024 de Wet kinderopvang BES aangenomen. Deze wet is ook relevant voor het onderwijs, namelijk voor de voorschoolse educatie.

BES. Die is echter opgegaan in de Wet voortgezet onderwijs 2020 (WVO 2020), die voor het hele land geldt. Die wet bevat een apart hoofdstuk (11) met specifieke regels voor Caribisch Nederland. In hoofdstuk 11 staat ook dat sommige bepalingen uit andere hoofdstukken van de wet niet van toepassing zijn of worden aangepast om ze op Bonaire, Saba en Sint Eustatius toepasbaar te maken. In beginsel geldt de WVO 2020 voor alle drie de eilanden. Voor de scholen voor voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs op Saba en Sint Eustatius geldt een deel van de WVO 2020 echter niet. Omdat deze scholen werken met CXC-onderwijs, zijn ze onder de wet aangewezen als scholen voor een andere vorm van voortgezet onderwijs.

Andere wetten gelden eveneens voor het hele land en dus ook voor Caribisch Nederland; bijvoorbeeld de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek,[54] de Wet subsidiëring landelijke onderwijsondersteunende activiteiten 2013 (die onder andere over SLO en Nuffic gaat), de Wet op het onderwijstoezicht (over de Onderwijsinspectie), de Wet College voor toetsen en examens en de Wet op de Onderwijsraad.

De sectorwet voor het (voortgezet) speciaal onderwijs, de Wet op de expertise-centra, geldt niet in Caribisch Nederland. Daarvoor is ook geen speciale variant gemaakt. Hierdoor zijn er geen scholen voor speciaal onderwijs in Caribisch Nederland.

Ook in de lagere regelgeving – AMvB's en ministeriële regelingen – zijn er speciale regelingen voor Caribisch Nederland, bijvoorbeeld het Besluit kerndoelen WPO BES, het Besluit bekwaamheidseisen onderwijspersoneel BES en het Besluit bevoegdheidsverklaring leraren BES. Ook het Besluit Saba Comprehensive School en Gwendoline van Puttenschool BES is een AMvB. Verder zijn sommige AMvB's voor het hele land van toepassing in Caribisch Nederland, zoals het Uitvoeringsbesluit WVO 2020. Ministeriële regelingen die specifiek gericht zijn op Caribisch Nederland, zijn de Leerplichtregeling BES en de Regeling studiefinanciering BES.

Verschil in wetgeving mogelijk tussen Caribisch en Europees Nederland

De BES-onderwijswetten hebben grotendeels dezelfde opzet en inhoud als hun tegenhangers voor Europees Nederland. Op onderdelen wijken ze echter af. Dat kan zijn omdat in 2010-2011 is besloten bepalingen niet over te nemen of ze inhoudelijk aan te passen. Het kan ook komen doordat de BES-wetten niet zijn betrokken in wetswijzigingen die na 2011 zijn doorgevoerd. Soms zijn de BES-wetten wel meegenomen in wetswijzigingen, maar is de nieuwe wetgeving voor de BES-eilanden nog niet in werking getreden.

54 Artikel 1.1a WHW.

Belangrijke verschillen in wetgeving

Belangrijke onderwerpen waar regels uit de sectorwetten voor Europees Nederland of het hele land *niet* op Bonaire, Saba en Sint Eustatius van toepassing zijn of waar specifieke regels voor de eilanden zijn gemaakt:

- *arrangementen voor onderwijs en zorg of ondersteuning*: passend onderwijs is op de eilanden beknopter geregeld met een eigen zorgstructuur en een eilandelijk zorgplan;
- *onderwijstaal en onderwezen talen*: het basisonderwijs wordt gegeven in het Nederlands en in het Papiamentu (Bonaire) of het Engels (Saba en Sint Eustatius). Op Bonaire moet naast Nederlands en Engels ook het vak Papiamentu gegeven worden en op alle drie de eilanden mag in het basisonderwijs ook Spaans onderwezen worden;[55]
- *onderwijsachterstandenbeleid*: er is geen verplichting tot overleg tussen de onderwijsorganisaties en de eilandelijke overheid over onderwijsachterstanden; in Europees Nederland is dat de wettelijke basis voor lokale educatieve agenda's van onderwijsorganisaties, gemeentebesturen en eventuele andere partners;
- *(geen) oordeel 'zeer zwak onderwijs'*: er is vooralsnog geen wettelijke definitie van zeer zwak onderwijs bij tekortschietende leerresultaten;
- *medezeggenschap*: er is een eenvoudiger regeling met veel minder rechten voor de medezeggenschapsraad;
- *personeelsbeleid en rechtspositie onderwijspersoneel*: er zijn aangepaste bekwaamheidseisen en voor arbeidsvoorwaarden wordt aangesloten bij de Ambtenarenwet BES. Met uitzondering van lonen en toeslagen en onderwijsspecifieke maatregelen, waarvoor het onderwijs eigen afspraken maakt in de vorm van een arbeidsvoorwaardenovereenkomst die wordt vastgelegd in een eilandsbesluit;
- *scholenplanning (primair en voortgezet onderwijs) en planning van opleidingen (beroepsonderwijs)*: voor het voortgezet onderwijs is er (onder andere) geen verplichting tot een regionaal plan onderwijsvoorzieningen, en de WEB BES werkt met ministeriële erkenning van opleidingen;
- *organisatie middelbaar beroepsonderwijs*: er is geen onderscheid in typen instellingen en er bestaat geen wettelijke regeling voor het bestuur van de instellingen;
- *kwalificatiestructuur middelbaar beroepsonderwijs*: de regeling is beknopter en sluit aan bij de kwalificatiestructuur die ontwikkeld is voor Europees Nederland, waarbij de minister de opleidingsdomeinen BES vaststelt;
- *koppeling beroepsonderwijs en bedrijfsleven*: op de eilanden is er de Raad Onderwijs Arbeidsmarkt CN in plaats van de Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB) in Europees Nederland;
- *leerplicht*: de inschrijfplicht begint nadat een kind 4 jaar is geworden; er is geen vrijstellingsmogelijkheid vanwege een trekkend bestaan, maar wel vanwege vertrek uit een openbaar lichaam. Ook de ambtenaren van de grensbewaking zijn bevoegd om te controleren op naleving van de leerplicht.

Ontwikkeling wetgeving: van legislatieve terughoudendheid naar *comply or explain*

Van 2010 tot 2019 ging de landelijke overheid uit van het principe van legislatieve terughoudendheid. Dit betekent dat Europees-Nederlandse wet- en regelgeving niet werd toegepast op Bonaire, Saba en Sint Eustatius, tenzij er goede redenen waren om dit wel te doen. De afspraak was om terughoudend te zijn met nieuwe wetgeving voor Bonaire, Saba en Sint Eustatius. De gedachte rond 2010 was namelijk dat de Nederlandse wetgeving niet ineens integraal ingevoerd kon worden,

55 Voor het voortgezet onderwijs en het beroepsonderwijs zijn de regels anders.

omdat dit voor de betrokkenen op de eilanden onwerkbaar zou zijn. Het zou beter zijn aan te sluiten bij het recht zoals dat gold. Daarom werd een groot deel van de Antilliaanse landsverordeningen omgezet naar BES-wetten. Inhoudelijk bleven de regels hetzelfde; formeel werden ze Nederlandse wetgeving. Een ander voordeel van deze benadering was dat het recht op de eilanden zou blijven aansluiten bij de rechtsstelsels in de regio. Dat is onder andere van belang voor handel tussen Bonaire en Curaçao en tussen Saba, Sint Eustatius en Sint Maarten, en voor mensen die over en weer afkomstig zijn van het ene eiland en op het andere eiland werken.

Sinds 2019 heeft legislatieve terughoudendheid plaatsgemaakt voor het principe van *comply or explain* (pas toe of leg uit).[56] Dit houdt in dat alle Europees-Nederlandse regelgeving van toepassing is op Bonaire, Saba en Sint Eustatius, tenzij er redenen zijn om dat niet te doen. In zulke gevallen wordt maatwerk ingezet. Het geldende recht voor Europees Nederland en dat voor Caribisch Nederland gingen steeds meer uiteenlopen. Wijzigingen in Europees-Nederlandse wetten werden namelijk niet voor de eilanden doorgevoerd. Ook zou meer gelijkschakeling bijdragen aan een gelijkwaardiger voorzieningenniveau. Dat zou betekenen dat beleid voor Europees Nederland ook in Caribisch Nederland moest worden ingevoerd, tenzij verschillen gerechtvaardigd konden worden.

De onderwijswetgeving vormde echter van begin af aan een uitzondering op de lijn van legislatieve terughoudendheid. De Europees-Nederlandse onderwijswetten voor het primair en voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs waren al meteen omgezet naar BES-varianten. Vanaf 2010 is bij wijzigingswetten bovendien steeds gekeken of ook de BES-wetten aangepast moesten worden. Op onderwijsterrein is comply or explain daarmee dus sinds 2010 al het uitgangspunt geweest, maar wel met deels eigen sectorwetten.

Een consequentie van de keuze voor BES-varianten van sommige sectorwetten is dat wetswijzingen steeds ook in de BES-varianten doorgevoerd moeten worden. Telkens dient bekeken te worden of ook de BES-wet gewijzigd moet worden en of dit op dezelfde manier kan als bij de variant voor Europees-Nederland. Het ministerie van OCW is daarom gedeeltelijk afgestapt van de idee van aparte BES-onderwijswetten. De tendens is nu om wetgeving voor Caribisch Nederland te integreren in de wetten voor het hele land en daarin afwijkingen en specifieke regels op te nemen waar nodig. Voor het voortgezet onderwijs is de WVO BES inmiddels geïntegreerd in de WVO 2020. Er ligt een ontwerpwetsvoorstel voor integratie van de WEB BES in de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB). Daarin wordt ook de wettelijke regeling meegenomen over voortijdig schoolverlaten. De Wet sociale kanstrajecten jongeren BES wordt dan ingetrokken. Op het moment van schrijven moet dit voorstel nog naar de Tweede en Eerste Kamer.

De noodzaak om in regelgeving verschil te maken vanwege de omstandigheden op Bonaire, Saba en Sint Eustatius, blijft bestaan. Dat kan bijvoorbeeld nodig zijn omdat het eilanden zijn, vanwege de grote afstand tot Europees Nederland en tussen de drie eilanden, vanwege hun kleine schaal, vanwege verschil in klimaat of omdat de eilandelijke samenleving en economie andere eisen stellen. Ook verschil in draagkracht, culturele verschillen en de verbondenheid met Caribische landen kunnen redenen zijn om af te wijken.

56 Tweede Kamer, 2024.

1.5 Bekostiging van onderwijs

Bekostiging is nodig voor goed onderwijs. Voor onderwijsorganisaties is de bekostiging vanuit het ministerie van OCW de belangrijkste geldbron. Aanvullend komt er geld binnen vanuit andere ministeries, de openbare lichamen, ouders of studenten en maatschappelijke organisaties die scholen ondersteunen. Die geldstromen zijn echter veel kleiner dan de stromen afkomstig van het ministerie van OCW. Bekostiging is voor de landelijke overheid ook een belangrijke manier om te sturen op het onderwijs.

Vanuit het ministerie lopen er twee grote geldstromen naar de onderwijsorganisaties op Bonaire, Saba en Sint Eustatius. In de eerste plaats is er de basisbekostiging, ook wel *lumpsum*bekostiging genoemd. Als een school of opleiding eenmaal voor deze bekostiging in aanmerking komt, loopt die aanspraak in beginsel door zolang de school bestaat. Het ministerie keert het geld uit als één bedrag, vandaar de term lumpsum. Het bestuur van de onderwijsorganisatie mag het geld zelf verdelen over uitgavenposten zoals personeel, scholing, onderhoud van het gebouw en lesmaterialen. De overheid bepaalt niet welk deel aan de ene post wordt uitgegeven en welk deel aan de andere.

In de tweede plaats is er een stroom met losse en tijdelijke subsidies. Subsidiegeld moet worden uitgegeven aan het specifieke doel van de subsidie. Onderwijsorganisaties vragen de subsidies apart aan. Soms werkt het ministerie van OCW met een soort automatische toekenning om de administratieve lasten te beperken. Onderzoek in opdracht van het ministerie wijst uit dat de huidige bekostiging uit de twee stromen onvoldoende is om de werkelijke kosten te dekken.

Onderzoek: bekostiging onderwijs in Caribisch Nederland onvoldoende[57]
In 2025 liet het ministerie van OCW onderzoeken of scholen op Bonaire, Saba en Sint Eustatius voldoende geld kregen om goed onderwijs te kunnen geven. Hieruit blijkt dat de huidige bekostiging onvoldoende is om de werkelijke kosten te dekken. Zo was in 2023 het gezamenlijke tekort 12,2 miljoen Amerikaanse dollar (of 4,9 miljoen als tijdelijke subsidies worden meegerekend). Door de tekorten, de stijgende kosten en de tijdelijke subsidies komen de kwaliteit en continuïteit van het onderwijs in gevaar, aldus het onderzoeksrapport.

Opbouw bekostiging primair onderwijs

Het jaarlijks bedrag aan basisbekostiging voor het primair onderwijs in Caribisch Nederland is – net als in Europees Nederland – opgebouwd uit een vast bedrag per school (de vaste voet) en een bedrag per ingeschreven leerling. De minister stelt de bedragen vast. De wet zegt dat de bedragen moeten voldoen aan de redelijke behoeften van een school die in normale omstandigheden verkeert.[58] De bedragen verschillen met die voor Europees Nederland: voor Caribisch Nederland zijn ze hoger en in dollars. Ook de manier waarop het totaalbedrag berekend wordt, wijkt af. De onderwijsorganisaties op Saba en Sint Eustatius krijgen allereerst extra geld vanwege het prijspeil. Zo compenseert de overheid voor het feit dat de prijzen op deze eilanden gemiddeld hoger liggen dan in Europees Nederland. Als er op een eiland maar één basisschool is, zoals op Saba, krijgt de onderwijsorganisatie nog extra geld vanwege de geïsoleerde ligging, die samenwerking bemoeilijkt. Er is ook

57 Economisch Bureau Amsterdam, 2025.
58 Artikel 100 WPO BES.

extra geld voor leerlingen met een specifieke onderwijsbehoefte. Doordat er op de eilanden geen speciaal onderwijs is, gaan deze leerlingen immers naar een reguliere school. Op Bonaire is dat extra geld er voor één school, namelijk de school die deze specifieke taak kreeg toegewezen in het eilandelijke zorgplan. Op Sint Eustatius is dit extra geld er voor alle basisscholen. De genoemde vormen van extra bekostiging bestaan niet voor Europees Nederland. Omgekeerd bestaan enkele vormen van aanvullende bekostiging of toeslagen voor scholen in Europees Nederland *niet* voor scholen in Caribisch Nederland. Denk aan de enkel in Europees Nederland geldende extra bekostiging in het kader van het onderwijsachterstandenbeleid, de subsidieregeling voor schakelklassen, de Wet tijdelijke nieuwkomersvoorzieningen en de regeling Schoolleidersbeurs-VO.

Opbouw bekostiging voortgezet onderwijs

De bekostiging voor het voortgezet onderwijs werkt hetzelfde als in het primair onderwijs. Wel worden in principe de regels voor bekostiging in de WVO 2020 gevolgd; er bestaat dus *geen* integrale eigen regeling voor Caribisch Nederland. Voor vo-scholen in Caribisch Nederland bestaat de bekostiging uit een bedrag per school en een bedrag per leerling. Daarbij kan onderscheid gemaakt worden naar schoolsoort, leerjaar, leerweg of profiel. Dat is uitgewerkt in het Uitvoeringsbesluit WVO 2020. Voor de scholen op Saba en Sint Eustatius verschilt het bedrag per leerling tussen de diverse CXC-programma's en het praktijkonderwijs (zie paragraaf 1.3). Voor alle drie de eilanden kent het Uitvoeringsbesluit een opslag vanwege de zorg aan leerlingen met een specifieke onderwijsbehoefte. Voor de Gwendoline van Puttenschool op Sint Eustatius en de Saba Comprehensive School kent de bekostiging ook een extra opslag vanwege het hogere loon- en prijspeil en dito examenkosten op die eilanden. Daarnaast krijgen de onderwijsorganisaties voor deze scholen een aanvullend bedrag vanwege de geïsoleerde ligging en de kleinschaligheid.

Verder kent het Uitvoeringsbesluit WVO 2020 voor alle drie de eilanden een aanvullend bedrag per school voor kleine arbeidsmarktgerelateerde mbo-opleidingen.

1.6 Onderwijsagenda's voor Caribisch Nederland

Naast wetgeving en bekostiging zet het ministerie van OCW voorlichting en overleg in om het onderwijs op Bonaire, Saba en Sint Eustatius te sturen. Centraal staan de onderwijsagenda's en de onderwijsplatforms waar de afspraken worden gemaakt voor die agenda's en waar gesproken wordt over de uitvoering ervan.

Onderwijsagenda's: inhoud en werkwijze

De onderwijsagenda's voor Caribisch Nederland omvatten beleidsafspraken voor de verbetering van het onderwijs op Bonaire, Saba en Sint Eustatius. De agenda's beschrijven gezamenlijke doelen en prioriteiten. Per ambitie staat aangegeven wat concreet nodig is. Ook staan mijlpalen beschreven en wie de betrokkenen zijn en wie resultaatverantwoordelijk is. De agenda's zijn bedoeld voor alle partijen die meewerken aan het realiseren van goed onderwijs op de eilanden.

De agenda's zijn een gezamenlijk product van de onderwijsorganisaties, de expertisecentra voor onderwijszorg, de openbare lichamen Bonaire, Saba en Sint Eustatius en het ministerie van OCW. De agenda's worden periodiek vernieuwd. Zo wordt inmiddels gewerkt aan de uitvoering van de derde onderwijsagenda. Aanvankelijk was er één agenda voor alle drie de eilanden. In de ronde voor de derde agenda is ervoor gekozen om per eiland een agenda te maken.

Voor de uitwerking van de agenda's is er een onderwijsplatform per eiland. Daaraan nemen alle partners van het betreffende eiland deel. Het onderwijsplatform komt driemaal per jaar bijeen. Enkele mijlpalen worden gemonitord door een extern, onafhankelijk bureau op kosten van het ministerie van OCW. Het gaat dan om mijlpalen die een sterke onderzoekscomponent kennen of waarbij het voor alle partners van belang is dat een onafhankelijke instantie een uitspraak doet over de mijlpaal. Er zijn onderzoeken gaande zoals een onderzoek naar arbeidsvoorwaardenvorming en een evaluatie van specialistische voorzieningen.

Eerste onderwijsagenda

De eerste onderwijsagenda werd in 2011 opgesteld.[59] Het doel was dat in 2016 het onderwijs in Caribisch Nederland op een aanvaardbaar niveau zou zijn, naar Nederlandse maatstaven. De scholen op Bonaire, Saba en Sint Eustatius hebben op basis van de agenda elk een eigen onderwijsverbeterplan opgesteld. Dat deden ze met ondersteuning van schoolcoaches vanuit de PO-Raad en de VO-raad, die werden betaald door het ministerie. Hierin beschreven de scholen hoe ze de kwaliteit van hun onderwijs wilden verbeteren. De scholen bespraken twee keer per jaar de voortgang van deze plannen met de Inspectie van het Onderwijs, die de ontwikkelingen gedurende de looptijd van de eerste agenda volgde.

In de eerste onderwijsagenda werd weinig onderscheid gemaakt tussen de drie eilanden. Er was gekozen voor een algemene aanpak die gold voor alle eilanden. De uitvoering van de onderwijsagenda was een verantwoordelijkheid van de scholen, waarbij het ministerie hen ondersteunde. Onderwijsbesturen en schoolleiding vertaalden de ambities in de schoolonderwijsverbeterplannen. Iedere school bepaalde in dat plan, voortbouwend op de al ingezette verbetering van de kwaliteit van het onderwijs, een eigen onderwijsagenda, uitgaand van de specifieke situatie van de school (onderwijsagenda op microniveau). Waar mogelijk en wenselijk gebeurde dat in samenspraak met het ministerie van OCW, het openbaar lichaam en andere betrokkenen. Leraren, leerlingen en hun ouders konden ook betrokken worden om de gestelde ambities te realiseren. De eerste onderwijsagenda kende vijf prioriteiten: (1) de kwaliteit omhoog; (2) versterken van de kwaliteit van leraren, schoolleiding en schoolbesturen; (3) onderwijszorg op maat; (4) aantrekkelijk beroepsonderwijs en (5) randvoorwaarden op orde.

Tweede onderwijsagenda

De tweede onderwijsagenda werd in 2016 opgesteld.[60] Dit gebeurde na een evaluatie van de uitkomsten van de eerste agenda. De tweede onderwijsagenda ging over 2017 tot en met 2020. In het algemene deel van de agenda werden ambities en resultaten voor alle eilanden benoemd. De scholen en het openbaar lichaam van elk eiland verkenden vervolgens welke activiteiten zij zouden uitvoeren om deze resultaten te kunnen behalen. Daarbij werd in de agenda aangegeven wie voor het uitvoeren van de betreffende activiteit verantwoordelijk en aanspreekbaar was. De twee belangrijkste doelstellingen van deze onderwijsagenda waren dat (a) de leerlingen in Caribisch Nederland in 2020 onderwijs zouden krijgen van voldoende kwaliteit en (b) de onderwijsresultaten aantoonbaar zouden zijn verbeterd.

Net als bij de eerste onderwijsagenda werden prioriteiten gesteld, namelijk (1) bevorderen van bestuurskracht, professionaliteit en continuïteit; (2) gezond financieel beheer, een sluitende administratie en meerjarig financieel beleid;

59 Rijksdienst Caribisch Nederland, 2017a.
60 Rijksdienst Caribisch Nederland, 2017b.

(3) effectiever taalonderwijs; (4) de onderwijszorgstructuur verder op orde brengen; (5) onderwijs dat aansluit op een vervolgopleiding en op de arbeidsmarkt en (6) verbeterde randvoorwaarden in de vorm van huisvesting, leerplicht, wetgeving, arbeidsvoorwaarden en (integrale) samenwerking.

Derde onderwijsagenda's

In de derde ronde zijn voor het eerst afzonderlijke agenda's gemaakt voor Bonaire, Saba en Sint Eustatius, zodat deze beter aansluiten bij de verschillende ontwikkelingen in het onderwijs op de eilanden. De onderwijsagenda's van Bonaire en Saba zijn in juli 2023 ondertekend,[61] die van Sint Eustatius een half jaar later, in januari 2024. De agenda's beslaan de periode van het schooljaar 2023-2024 tot en met 2026-2027.

In de drie onderwijsagenda's zijn zes dezelfde prioriteiten opgenomen, te weten (1) onderwijspersoneel; (2) bestuurskracht en onderwijskundig leiderschap; (3) meertaligheid; (4) onderwijshuisvesting; (5) doorstroom naar vervolgonderwijs en (6) randvoorwaarden. Voor Sint Eustatius is een extra punt aan de agenda toegevoegd: (7) onderwijszorg.

61 Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2024.

2

hoofdstuk twee bonaire

2.1 Eilandspecifieke context

Bonaire (Boneiru in het Papiamentu) ligt ongeveer 80 km ten oosten van Curaçao, 70 km ten noorden van het vasteland van Venezuela, ruim 800 km van Saba en Sint Eustatius en bijna 8000 km van Den Haag. Bonaire beslaat een oppervlakte van 288 km^2 en heeft als hoofdplaats Kralendijk. De andere plaats waar scholen zijn gevestigd, is Rincon. De munteenheid is de Amerikaanse dollar; de officiële voertalen zijn Nederlands en Papiamentu.

Bevolkingssamenstelling

Op 1 januari 2025 telde Bonaire 26.552 inwoners; dat is 6% meer dan het jaar ervoor.[62] Tussen 2011 en 2024 groeide de bevolking van Bonaire met bijna 70%. Deze groei komt voornamelijk door een positief migratiesaldo, al worden op Bonaire ook vrijwel elk jaar meer mensen geboren dan er overlijden. Inmiddels wonen er op Bonaire meer mensen die buiten Bonaire zijn geboren, dan er op het eiland zijn geboren. De meeste mensen zijn geboren in Europees Nederland, Colombia, Curaçao en de Dominicaanse Republiek.

Jaar	Bevolking op 1 januari	Geboortes	Overledenen	Vestiging	Vertrek
2011	15.679	181	109	1544	851
2015	18.905	160	102	1271	832
2020	20.915	228	111	1422	703
2024	25.133	231	149	2220	1000

Tabel 2: Bevolkingscijfers Bonaire

In het schooljaar 2024-2025 bedraagt het aantal leerlingen in het primair onderwijs 2236. Dat is zo'n 8,4% van de inwoners op Bonaire. Het voortgezet onderwijs en mbo tellen samen 2459 leerlingen en studenten.[63] Dat is zo'n 9,3% van de inwoners.

Religie

In 2021 hoorde 85% van de bewoners van Bonaire bij een kerk of geloofsgemeenschap. Dat was een toename van 5% ten opzichte van het jaar daarvoor. Van de mensen die tot een kerk of geloofsgemeenschap behoren, rekende 60% zich tot de rooms-katholieke kerk.[64]

Economie

In 2024 groeide de werkzame beroepsbevolking op Bonaire met 1,8 duizend (+14%) naar 14,7 duizend mensen.[65] Dit betekent dat 73,8% van alle 15- tot 75-jarigen werkte op Bonaire. In 2024 hadden 10,2 duizend mensen die hier niet geboren zijn, werk op Bonaire; dat is 1,5 duizend meer dan in 2022.

Van hen was 20% geboren op Curaçao en 15% in Europees Nederland. Drie op de tien werkenden waren geboren Bonairianen. Zij werkten relatief vaak in het openbaar bestuur en overheidsdiensten, in de gezondheids- en welzijnszorg en in de bouw en handel. Vergeleken met geboren Bonairianen werkten immigranten relatief vaak in de bouw en de horeca.

62 CBS, 2022a; CBS, 2025c.
63 CBS, 2025a.
64 CBS, 2023.
65 CBS, 2025b.

De belangrijkste economische sectoren zijn toerisme, overheid, detailhandel en visserij. Opvallend is de verdubbeling van de werkgelegenheid in de handel en horeca tussen 2011 en 2021.

In 2022 was het gemiddelde jaarloon van werknemers op Bonaire 27 duizend dollar.[66] In dat jaar leefde 20% van de bevolking onder de armoedegrens.[67] Hoewel sinds 2024 het sociaal minimum is verhoogd, geeft nog altijd hetzelfde percentage aan moeilijk rond te komen. Ook liep 25% van de minderjarige kinderen op Bonaire een risico op armoede.[68]

Taal

Vrijwel alle Bonairianen (91,4%) spreken meer dan één taal.[69] Het meest gesproken zijn Papiamentu (door 88% van de bevolking), Engels (77%), Nederlands (77%) en Spaans (76%). Het Papiamentu is als thuistaal dominant: 62% spreekt thuis die taal, tegenover 6% Engels, 15% Nederlands en 15% Spaans.[70]

Vervoer

Het eiland kent geen openbaarvervoersysteem. Er rijden taxibussen op afspraak. Bonaire heeft een luchthaven en een goederenhaven. Er is momenteel geen veerdienst met Aruba of Curaçao. De enige manier om van en naar deze eilanden te reizen, is per vliegtuig. Een vlucht naar Curaçao duurt 25 minuten en naar Aruba 45 minuten. Er zijn dagelijks directe vluchten vanaf Bonaire naar Europees Nederland; het is ruim negen uur vliegen naar Amsterdam. Reizen naar Saba of Sint Eustatius vergt een tussenstop op Curaçao én op Sint Maarten.

66 Commissie Sociaal Minimum Caribisch Nederland, 2023.
67 Ibid.
68 CBS, 2024.
69 CBS, 2022b.
70 Ibid.

2.2 Onderwijsveld en -programma

Tabel 3 geeft een overzicht van het onderwijsveld op Bonaire.

Bevoegd gezag	School	Type school	Denominatie	Aantal leerlingen 1 okt.'25
Stichting Openbaar Onderwijs Bonaire (OOB)	Kolegio Rayo di Solo	basisschool	openbaar	354
	Kolegio Strea Briante	basisschool die zich specialiseert in leerlingen met ondersteuningsbehoeften	openbaar	68
Stichting Birgen Maria Onderwijs (tot 14 juli 2023 RK schoolbestuur)	Kolegio Kristu Bon Wardador	basisschool	rooms-katholiek	450
	Skol Amplio Papa Cornès	basisschool	rooms-katholiek	395
	Kolegio San Bernardo	basisschool	rooms-katholiek	332
	Kolegio San Luis Bertrán	basisschool	rooms-katholiek	153
Stichting Leren is Leuk	De Pelikaan	basisschool	algemeen-bijzonder	399
Stichting Ieder kind een Talent	Het Koraal	basisschool	algemeen-bijzonder	85
Stichting Neutraal Bijzonder Onderwijs Bonaire	Aquamarin (niet-bekostigd)	basisschool	particulier	144
Stichting Scholengemeenschap Bonaire	Liseo Boneriano	school voor mavo, havo en vwo	openbaar	1528
	VMBO Bonaire	school voor vmbo, BB, BK		
	SLP Bonaire	speciale lesplaatsen (vso cluster 3 en 4, praktijkonderwijs en Rebound/'Op de rails')		
	MBO Bonaire	mbo (Bouw & Infra, Economie & Administratie, Horeca & Toerisme, ICT, Techniek & Procesindustrie, Veiligheid & Sport, Zorg & Welzijn)		931

Tabel 3: Overzicht onderwijsveld op Bonaire

Primair onderwijs

Bonaire heeft negen scholen voor primair onderwijs. Het gaat om acht door de overheid bekostigde scholen voor primair onderwijs, waarvan één gespecialiseerd in leerlingen met ondersteuningsbehoeften, en een particuliere school. Van hun 4e tot en met hun 12e jaar volgen leerlingen basisonderwijs. In de eerste twee leerjaren van het basisonderwijs krijgen de leerlingen les in het Papiamentu, met Nederlands als sterke vreemde taal. Dit betekent dat het Nederlands als vak wordt gedoceerd, met inzet van de vreemdetalendidactiek NVT (Nederlands als vreemde taal). Het Nederlands is op deze scholen een *sterke* vreemde taal, omdat het belangrijk is voor de leerlingen. Vanaf groep 3 krijgen de leerlingen alleen les in het Nederlands. Leerlingen krijgen naast de vakken die in Europees Nederland aangeboden worden, ook het vak Papiamentu. Aan het eind van groep 8 zijn scholen verplicht een doorstroomtoets af te nemen. De doorstroomtoets beoordeelt de kennis en vaardigheden van de leerlingen op het gebied van Papiamentu, Nederlands als vreemde taal (NVT) en rekenen.

Voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs

Na het basisonderwijs volgen de leerlingen voortgezet onderwijs op de enige scholengemeenschap voor voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs op Bonaire, de Scholengemeenschap Bonaire (SGB).[71] In het voortgezet onderwijs wordt toegewerkt naar de Nederlandse centrale examens.[72] De SGB bestaat uit vier units, die zelfstandig functioneren. De unit Liseo Boneriano verzorgt onderwijs voor mavo, havo en vwo. Daarnaast zijn er units voor vmbo en voor speciale lesplaatsen (praktijkonderwijs, voortgezet speciaal onderwijs en *rebound*). In het voortgezet onderwijs is het Nederlands de onderwijstaal en heeft Papiamentu de status van belangrijk vak. Het volgen van het vak Papiamentu is optioneel.

Mavo-havo-vwo (unit Liseo Boneriano)

Vanaf de tweede klas van de unit Liseo Boneriano volgen de leerlingen onderwijs in aparte klassen voor mavo, havo of vwo. Vanaf de derde klas mavo kiezen de leerlingen een van de drie profielen: Techniek, Zorg & Welzijn en Economie. Dit zijn dezelfde profielen als op Europees-Nederlandse mavo-scholen worden aangeboden, alleen het profiel Groen ontbreekt op Bonaire. In het havo en vwo kiezen de leerlingen een profiel vanaf klas 4. Sommige vakken die in Europees Nederland worden aangeboden, maken op Bonaire geen deel uit van het onderwijsprogramma. Bijvoorbeeld Frans en Duits, waar op Bonaire dan weer standaard Spaans en Papiamentu worden aangeboden als moderne vreemde talen.

Vmbo (unit VMBO)

In de unit VMBO volgen leerlingen in jaar 3 en 4 een basisberoepsgerichte of kaderberoepsgerichte leerweg. De gemengde leerweg wordt niet aangeboden op Bonaire. De unit VMBO werkt met twee vakroutes: Techniek en Mens & Dienstverlening. De vakroute Techniek omvat de vmbo-profielen Bouw, Wonen & Interieur; Produceren, Installeren & Energie; en Mobiliteit & Transport. De vakroute Mens & Dienstverlening omvat de vmbo-profielen Zorg & Welzijn; Horeca, Bakkerij & Recreatie; en Economie & Ondernemen. Daarmee is er keuze uit zes van de tien vmbo-profielen in het Europees-Nederlandse vmbo.[73]

Speciale lesplaatsen (unit Speciale lesplaatsen)

De unit Speciale lesplaatsen (SLP) telt ongeveer driehonderd leerlingen en biedt praktijkonderwijs, entreeopleidingen en een vorm van voortgezet speciaal onderwijs (vso) aan. Ook kent deze unit een rebound-programma voor leerlingen die door gedragspatronen niet meer naar de eigen school kunnen (een aparte klas) en een internationale schakelklas (ISK) voor leerlingen die geen Papiamentu of Nederlands beheersen.

Er is geen wet op basis waarvan speciaal onderwijs op Bonaire formeel kan worden aangeboden. Vanwege de toenemende behoefte is er binnen de scholengemeenschap toch een vorm van voortgezet speciaal onderwijs (vso) ingericht, zonder wettelijk kader. Deze omvat een cluster 4-voorziening voor leerlingen met een zware ondersteuningsbehoefte en een cluster 3-voorziening voor leerlingen met een verstandelijke beperking, een lichamelijke beperking of een chronische ziekte of een IQ lager dan 70. De onderwijsinhoud is gebaseerd op de kerndoelen die per 1 augustus 2013 in Europees Nederland zijn ingevoerd voor het vso. Daarnaast verzorgt de unit SLP binnen cluster 4 ook onderwijs op maat aan jongeren die tijdelijk in de Justitiële Inrichting Caribisch Nederland verblijven.

71 https://sgbonaire.com/index.php?lang=en
72 Rijksdienst Caribisch Nederland, 2017.
73 De andere vier profielen die de Wet op het voortgezet onderwijs 2020 kent, zijn Media, vormgeving en ICT, Maritiem en techniek, Groen, Dienstverlening en producten. Die worden ook in Europees Nederland door veel vbo-scholen niet aangeboden.

In het praktijkonderwijs binnen de unit SLP bouwen leerlingen hun vaardigheden op in een individueel portfolio. Ze kunnen kiezen uit de volgende vier profielen: Handel & Verkoop, Zorg & Welzijn, Techniek en Dienstverlening.

Mbo (unit MBO)
De unit MBO biedt beroepsopleidingen op mbo niveau 2, 3 en 4 aan, in de vorm van een beroepsopleidende leerweg (bol), een beroepsbegeleidende leerweg (bbl) of beide leerwegen. Bij Zorg & Welzijn zijn er ook korte 'leven lang ontwikkelen' (llo)-trajecten. Vrijwel alle opleidingen zijn in het Nederlands. Vier bbl-trajecten en één llo-traject zijn in het Papiamentu.

Overige aanbieders van beroepsopleidingen op Bonaire

Fundashon Mariadal Academy (FM Academy)
De Fundashon Mariadal Academy (FM Academy) is het opleidingsinstituut van het ziekenhuis Mariadal en verzorgt beroepsopleidingen, scholingen en trainingen voor de gezondheidszorg. Het instituut wordt gefinancierd uit lumpsummiddelen die het ziekenhuis van het ministerie van VWS ontvangt.[74] Een samenwerking met Instituto pa Formashon den Enfermeria (IFE) maakt het mogelijk zelf studenten op Bonaire op te leiden tot Verzorgende Niveau 3 en Verpleegkundige Niveau 4. In 2011 is FM Academy een samenwerking aangegaan met het toenmalige ROC-Top ('Theorie ontmoet praktijk'), inmiddels ROC van Amsterdam. FM Academy verzorgt de niveau 3- en 4-opleidingen aan de hand van het opleidingsplan van de ROC-instelling in Europees Nederland.

Forma
Fundashon Forma (Forma) verzorgt publiek bekostigd onderwijs aan volwassenen die op een of andere manier niet de mogelijkheid hebben gehad onderwijs te volgen of die in levensomstandigheden zijn beland die het moeilijk maken om het onderwijs af te ronden.[75] Daarnaast biedt Forma private cursussen voor volwassenen die al actief zijn op de arbeidsmarkt en zich verder willen ontwikkelen. Bij Forma kunnen deelnemers een private cursus volgen of een publiek bekostigde entreeopleiding (mbo 1 in samenwerking met SGB unit MBO) of een sociale kanstraject (SKJ). Met de integratie van de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB) zullen de SKJ-trajecten vervallen.

Hoger onderwijs

Bonaire heeft geen eigen hogeronderwijsinstelling. Er is wel een dependance van de Universiteit van Curaçao (UoC) op het eiland. De universiteit biedt sinds 2006 de Lerarenopleiding Funderend Onderwijs (LOFO) op Bonaire en Curaçao, met subsidie vanuit het ministerie van OCW. Deze opleiding ondergaat om de zes jaar een toets van de Nederlands Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO). Hoewel er niet formeel wordt geaccrediteerd, krijgt de opleiding wel een beoordeling.

Ook kunnen studenten aan de UoC een docenten- of rechtenopleiding volgen in een hybride vorm. Dit betekent dat de lessen deels online worden verzorgd. Voor overig hoger onderwijs moeten studenten het eiland verlaten.

74 https://www.fundashonmariadal.com/fm-academy/
75 https://fundashonforma.com

Kinderopvang

Op Bonaire zijn 27 locaties voor dagopvang (0 tot en met 3 jaar).[76] Van de 960 kinderen in deze leeftijd gaat 74% naar dagopvang. Daarnaast zijn er 34 locaties voor buitenschoolse opvang (bso) en 4 locaties voor gastouderopvang (goo). Van de 2344 kinderen van 4 tot en met 12 jaar gaat 55% naar de bso. Slechts 0,4% maakt gebruik van gastouderopvang (0 tot en met 12 jaar). Er zijn enkele aanbieders van kinderopvang die meerdere kinderdagverblijven (kdv's) hebben of die ook bso bieden. Het openbaar lichaam Bonaire werkt nauw samen met de unit MBO van de Scholengemeenschap Bonaire om pedagogisch medewerkers op te leiden volgens de kwaliteitseisen van de eilandsverordening.

Daarnaast zijn er integrale kindcentra (IKC's) op Bonaire. Een IKC is een voorziening waarin diverse organisaties zoals de basisschool, het kinderdagverblijf, de buitenschoolse opvang en de peuterspeelzaal zijn samengevoegd.

76 Inspectie van het Onderwijs, 2025b.

3

hoofdstuk drie saba

3.1 Eilandspecifieke context

Saba is met een oppervlakte van 13 km^2 het kleinste eiland van Caribisch Nederland. Het ligt in de eilandenband ten oosten van Hispaniola en Puerto Rico; ongeveer 30 km van Sint Eustatius en 50 km van Sint Maarten, met in de buurt onder andere ook de Maagdeneilanden en Saint Kitts en Nevis. Het eiland ligt ruim 800 km van Bonaire en bijna 7000 km van Den Haag.

De ruim 2000 inwoners van Saba wonen verspreid over enkele woonkernen. De hoofdplaats is The Bottom. Het eiland bevindt zich op de slapende vulkaan Mount Scenery (870 m) en herbergt daarmee het hoogste punt van het Koninkrijk der Nederlanden. De munteenheid is de Amerikaanse dollar, de voertaal is Engels.

Bevolkingssamenstelling

Op 1 januari 2025 telde Saba 2158 inwoners.[77] Dat is 5% meer dan het jaar ervoor. De overgrote meerderheid van de bevolking is niet op Saba geboren; mede door de studenten en staf van de Medical School. De samenstelling van de bevolking verandert voortdurend; elk jaar vertrekken relatief veel mensen en komen er ook relatief veel bij. Jaarlijks wisselt zo'n 10 tot 12% van de bevolking.

Jaar	Bevolking op 1 jan.	Geboortes	Overledenen	Vertrek	Vestiging
2011	1797	7	17	264	410
2015	1811	17	9	210	336
2020	1933	11	16	157	137
2024	2060	12	11	109	217

Tabel 4: Bevolkingscijfers Saba

Saba kent relatief veel eenpersoonshuishoudens en samenwonenden zonder kinderen. Ongeveer 60% van de inwoners heeft de Nederlandse nationaliteit. Ongeveer een kwart van de inwoners is op Saba geboren. Een groot deel van de inwoners bestaat dus uit immigranten. De grootste groep komt van Sint Maarten (15,7%) en de een na grootste groep is afkomstig uit de Verenigde Staten (10%).[78] De studenten van de Medical School tellen hierin mee.

Op 1 oktober 2025 bedroeg het aantal leerlingen in het primair onderwijs 159; in het voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs was dat 103.[79]

Religie

In 2021 behoorde 80% van de inwoners op Saba bij een kerk of geloofsgemeenschap. Van hen rekende de helft zich tot lid van de rooms-katholieke kerk.[80]

Economie

Het toerisme is de belangrijkste economische sector op Saba.[81] Bezoekers komen vooral voor ecotoerisme, duiken en wandelen. De overheid (diensten van de landelijke overheid en het openbaar lichaam samen) is de grootste werkgever met zo'n 220 ambtenaren.

77 CBS, 2022a; CBS, 2025b.
78 CBS, 2020.
79 CBS 2025a.
80 CBS, 2023.
81 Commissie Sociaal Minimum Caribisch Nederland, 2023.

In 2024 werkte op Saba 67,2% van de bevolking van 15 tot 75 jaar. In totaal 1,1 duizend mensen hadden werk, dat waren er 90 meer dan in 2022. Van de werkzame beroepsbevolking was 29% geboren op Saba; in 2022 was dat 31%. Bijna de helft van de Sabanen (45%) werkte in 2024 bij het openbaar bestuur en de overheidsdiensten. Immigranten werkten vergeleken met de geboren Sabanen relatief vaak in de bouwnijverheid, handel, horeca en het onderwijs.[82]

Het modaal inkomen van Saba lag in 2022 rond de 23,8 duizend dollar. Dat is 60 tot 70% van het doorsnee-inkomen in Europees Nederland, en het hoogste van Caribisch Nederland.[83] In 2022 leefde een kwart van de bevolking op Saba onder de armoedegrens.[84] Hoewel sinds 2024 de norm is verhoogd, heeft nog altijd een kwart van de minderjarige kinderen op Saba een risico op armoede.[85]

Taal

Op Saba is Engels de voertaal. In het dagelijks leven wordt deze taal het meest gesproken en meer dan 90% van de bevolking heeft Engels als thuistaal.[86] Ongeveer 6% heeft Nederlands als thuistaal.

Vervoer

Saba heeft één hoofdweg van ongeveer 10 km. Het eiland kent geen openbaar vervoer. Er staan wel enkele bushaltes en er rijdt heel sporadisch een bus. Liften is gangbaar.

Saba heeft een luchthaven en een zeehaven. Er is een veerdienst van en naar Sint Eustatius (reistijd ruim een uur) en van daaruit naar Sint Maarten (in totaal drie uur). Er is alleen een vliegverbinding met Sint Maarten. Voor andere eindbestemmingen – of voor reizen naar Saba vanuit andere bestemmingen – is altijd een overstap op Sint Maarten nodig. Voor reizen naar Bonaire is ook nog een tussenstop nodig op Curaçao.

3.2 Onderwijsveld en -programma

In alle onderwijssectoren is Engels de onderwijstaal. Volgens de geldende wetgeving mag het onderwijs op Saba geheel in het Engels gegeven worden.[87] Het Nederlands is een *sterke* vreemde taal, omdat het belangrijk is voor de leerlingen. De scholen bepalen zelf hoe er invulling aan het vak wordt gegeven.

Tabel 5 geeft een overzicht van alle onderwijsorganisaties en -instellingen op Saba.

82 Rijksdienst Caribisch Nederland, 2025.
83 CBS, 2024.
84 Commissie Sociaal Minimum Caribisch Nederland, 2023.
85 CBS, 2024.
86 CBS, 2022b.
87 Artikel 12, lid 7 WPO BES; artikel 2.11 WVO 2020; artikel 6 Besluit SCS GvP.

Bevoegd gezag	School	Type onderwijs	Denominatie	Aantal leerlingen 1 okt. '25
Stichting Katholiek Onderwijs SABA (SKOSaba)	Sacred Heart School	basisonderwijs	rooms-katholiek	159
Saba Educational Foundation (SEF)	Saba Comprehensive School	voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs	openbaar	109 (inclusief 14 CVQ)
Global University Systems Canada	Saba University School of Medicine	hoger onderwijs	particulier	125-150

Tabel 5: Overzicht onderwijsveld op Saba

Primair onderwijs

De Sacred Heart School (SHS) is de enige basisschool op Saba en bestaat sinds 1905. Lange tijd waren er twee basisscholen op het eiland, maar sinds 1986 is dat er één. Deze school voor primair onderwijs is katholiek en verbonden met het bisdom Willemstad. Het huidige onderwijs op de SHS volgt nagenoeg de Nederlandse uitgangspunten en regels voor de inhoud van het onderwijsprogramma, maar dan in het Engels.[88] Net als in Europees Nederland richt het onderwijsbestuur van de SHS een onderwijsprogramma in binnen het kader van deze regels. Wel zijn er kleine afwijkingen. Zo kan het onderwijs ook de Spaanse taal omvatten (in plaats van Frans of Duits in Europees Nederland). Verder zijn de kerndoelen anders. De kerndoelen voor taalonderwijs gelden ook voor het Engels. De kerndoelen voor 'oriëntatie op jezelf en de wereld' zijn aangepast aan de Caribische context. Het gaat bijvoorbeeld over 'hoofdzaken van de staatsinrichting van Caribisch Nederland', de 'basistopografie van de Caribische regio', geschiedenis van het Caribisch gebied en het 'cultureel erfgoed van de Caribische regio'.

Voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs

De Saba Comprehensive School (SCS) verzorgt het voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs op Saba. Het voortgezet onderwijs maakt, in afwijking van Europees Nederland, gebruik van CXC-programma's (zie ook paragraaf 1.3).

De SCS begon in 1976 als een Nederlandstalige technische school met twee klassen mavo en lager beroepsonderwijs (lbo), de voorloper van het hedendaagse vmbo. Voor de bovenbouwleerjaren 3 en 4 en een vo-schooldiploma moesten leerlingen destijds naar Sint Maarten. In 1988 en 1990 kwamen leerjaar 3 en 4 erbij en werd de SCS een volledige school voor voortgezet onderwijs. Begin jaren 1990 werd het Engels ingevoerd als onderwijstaal en ging de school werken met CXC-onderwijs.

Momenteel biedt de SCS drie onderwijsstromen aan: praktijkonderwijs (PrO), beroepsonderwijs (CVQ) en academisch onderwijs (CSEC) met het Engels als voertaal en het Nederlands als een sterke vreemde taal.

88 Artikel 12 WPO BES.

Sociale kanstrajecten jongeren

De Saba Reach Foundation (SRF) is een non-profitorganisatie gericht op duurzame inzet op de arbeidsmarkt en participatiemogelijkheden voor (jong)volwassenen met een afstand tot de arbeidsmarkt. De SRF verzorgt volwassenenonderwijs en sociale kanstrajecten (het Youth Opportunity Path).[89] Het Replay Program is bedoeld voor jongeren tussen 12 en 18 jaar met hechtingsproblematiek die van invloed kan zijn op onderwijsprestaties. In dit programma werken zij aan emotionele, sociale en teambuildingsvaardigheden. Het programma is erop gericht schooluitval te voorkomen of jongeren die zijn uitgevallen, in staat te stellen alsnog een startkwalificatie te behalen. Het openbaar lichaam subsidieert het programma, waarvoor het geld ontvangt van de landelijke overheid.[90]

Hoger onderwijs

Saba heeft een particuliere instelling voor hoger onderwijs, de Saba University School of Medicine (SUSOM). Deze instelling is eigendom van een besloten vennootschap, die deel uitmaakt van een holding, Global University Systems Canada, samen met twee andere *medical schools* en een opleidingsinstituut voor dierenartsen op andere Caribische eilanden. In 2018 heeft de NVAO een accreditatie afgegeven voor de wo-master Medicine. De opzet en inhoud van het onderwijsprogramma komen overeen met geneeskundeprogramma's in de Verenigde Staten en Canada. Het overgrote deel van de studenten komt daar ook vandaan.

Voor de opleiding van onderwijspersoneel zijn er afspraken met de Universiteit van Sint Maarten (convenant 2022). Er is een traject om onderwijsassistenten hun lesbevoegdheid te laten halen.

Kinderopvang

Er is kinderopvang op het eiland, zowel voorschools als buitenschools. Er is een kinderdagverblijf voor kinderen tot 4 jaar. Op Saba gaat 92% van de kinderen in de leeftijdscategorie tot en met 3 jaar naar de kinderopvang. Er zijn twee aanbieders van naschoolse activiteiten: een voor kinderen in de basisschoolleeftijd en een voor leerlingen van 4 tot 18 jaar. Er is een breed activiteitenaanbod met inzet van schoolbussen. Tot slot maakt 42% van de kinderen in de leeftijdscategorie 4 tot 12 jaar gebruik van buitenschoolse opvang (bso).

89 Er ligt een voornemen om de Wet sociale kanstrajecten jongeren BES in te trekken en het beleid voor voortijdig schoolverlaten in te voeren dat Europees Nederland kent.
90 https://www.sabareach.org/#

4

hoofdstuk vier
sint eustatius

4.1 Eilandspecifieke context

Feiten en cijfers

Sint Eustatius (door de lokale bevolking Statia genoemd) ligt in de eilandenband ten oosten van Hispaniola en Puerto Rico; op ongeveer 30 km van Saba, ruim 60 km van Sint Maarten, met verder onder andere de Maagdeneilanden en Saint Kitts en Nevis. Het eiland ligt ruim 800 km van Bonaire en bijna 7000 km van Den Haag. De oppervlakte beslaat 21 km² en de hoofdplaats is Oranjestad. De munteenheid is de Amerikaanse dollar en de officiële voertaal is Engels. De slapende vulkaan The Quill is een beeldbepalend kenmerk van Sint Eustatius en staat afgebeeld op de vlag.

Bevolkingssamenstelling

Op 1 januari 2025 had Sint Eustatius 3270 inwoners.[91] De bevolking is tussen 2011 en 2024 met 11% gekrompen. Dit komt mede door de vergrijzing en jeugdemigratie. Jongeren verlaten het eiland voor vervolgonderwijs en keren vaak niet terug vanwege het beperkte aanbod van werk op het eiland vergeleken met mogelijkheden elders. Een derde van de bevolking woont vanaf de geboorte op het eiland. In 2020 had bijna 80% de Nederlandse nationaliteit, ruim 16% had de Amerikaanse nationaliteit en bijna 6% die van de Dominicaanse Republiek.

Jaar	Bevolking op 1 jan.	Geboortes	Overledenen	Vestiging	Vertrek
2011	3611	33	13	298	188
2015	3877	36	11	172	876
2020	3139	50	16	119	150
2024	3204	40	21	172	134

Tabel 6: Bevolkingscijfers Sint Eustatius

In het schooljaar 2024-2025 bedroeg het aantal leerlingen in het primair onderwijs op Sint Eustatius 311.[92] Het voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs telden samen 235 leerlingen.

Religie

In 2021 hoorde 78% van de inwoners van Sint Eustatius bij een kerk of geloofsgemeenschap. In 2017 was dat 85%. Op Sint Eustatius zijn er drie, nagenoeg even grote, religieuze groepen: methodisten (25%), rooms-katholieken (23%) en zevendedagsadventisten (19%). 22% hoort niet bij een kerk of geloofsgemeenschap.[93]

Economie

In 2024 hadden op Sint Eustatius 1,8 duizend mensen werk; dat is 3% minder dan in 2022. De arbeidsparticipatie daalde daarmee van 72,9% naar 71,4%, maar is nog altijd gelijk aan die in Europees Nederland. Van de werkenden was 37% een geboren Statiaan; in 2022 ging het om 40%. Zij werkten vooral in het openbaar bestuur en overheidsdiensten en in het onderwijs en de industrie. Naast geboren Statianen werkten er relatief veel mensen die geboren zijn in de Dominicaanse Republiek (14%). Immigranten werkten vergeleken met geboren Statianen relatief vaak in de bouw.

91 CBS, 2022a.
92 CBS, 2025a.
93 CBS, 2023.

De overheid (landelijke overheid en openbaar lichaam) is de grootste werkgever op Sint Eustatius.[94] De grootste private werkgever is de olieopslagterminal van investeringsmaatschappij Prostar Capital (voorheen NuStar). De tweede economische sector is toerisme, vooral duiktoerisme.

Het modaal inkomen van Sint Eustatius lag in 2022 rond de 21,2 duizend dollar, wat het laagste is van Caribisch Nederland.[95] In 2022 leefde een derde van de bevolking op Sint Eustatius onder de armoedegrens.[96] Hoewel sinds 2024 de norm is verhoogd, heeft een derde van de minderjarige kinderen op Sint Eustatius een risico op armoede. Dit zijn de hoogste armoedepercentages in Nederland.[97]

Talen

Ruim 52% van de bevolking spreekt meer dan één taal.[98] De meest gesproken thuistalen zijn Engels (81,2% van de bevolking), Spaans (12,8%), Nederlands (3,6%) en Papiamentu (1,3%).

Vervoer

Sint Eustatius kent geen openbaarvervoersysteem. Er zijn wel bussen op afspraak. Vervoer van en naar Sint Eustatius is mogelijk per vliegtuig of per veerboot. Er is geen rechtstreekse verbinding met Europees Nederland. Die verbinding verloopt via Sint Maarten, dat op twintig minuten vliegen of drie uur varen met de boot ligt. De boot stopt eerst op Saba. Reizen naar Aruba, Bonaire of Curaçao gaat ook via Sint Maarten, met een tussenstop op Curaçao voor Bonaire als eindbestemming.

4.2 Onderwijsveld en -programma's

In alle onderwijssectoren is Engels de onderwijstaal. Volgens de geldende wetgeving mag het onderwijs op Sint Eustatius geheel in het Engels gegeven worden.[99] Wel moeten de scholen het vak Nederlands aanbieden. De scholen onderwijzen het vak Nederlands als vreemde taal. Of en hoe invulling wordt gegeven aan het vak is aan de school. Tabel 7 toont een overzicht van alle onderwijsorganisaties en -instellingen op Sint Eustatius

.

Bevoegd gezag	School	Type school	Denominatie	Aantal leerlingen per 1 okt. '25
Foundation for Promotion of Catholic Education on St. Eustatius	Golden Rock School	basisschool	rooms-katholiek	77
Governor de Graaff School Foundation	Governor de Graaff School	basisschool	openbaar	41
North Caribbean Conference (SDA) / Berkel's Education Foundation	Lynch Plantation SDA Primary School	basisschool	zevendedags-adventisten	89
Bethel Methodist Foundation for Education	Bethel Methodist School	basisschool	methodisten	120
Stichting tot bevordering voortgezet onderwijs op St. Eustatius	Gwendoline van Puttenschool	voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs	algemeen-bijzonder	236

Tabel 7: Overzicht onderwijsveld Sint Eustatius

94 Commissie Sociaal Minimum Caribisch Nederland, 2023.
95 CBS, 2024.
96 Commissie Sociaal Minimum Caribisch Nederland, 2023.
97 CBS, 2024.
98 CBS, 2022b.
99 Artikel 12, lid 7 WPO BES; artikel 2.11 WVO 2020; artikel 6 Besluit SCS GvP.

Primair onderwijs

Sint Eustatius heeft vier scholen voor primair onderwijs. Drie scholen hebben een religieuze grondslag en er is één openbare school. Op de basisscholen op Sint Eustatius wordt in het Engels les gegeven aan kinderen van 4 tot en met 12 jaar in de groepen 1 tot en met 8.

Het primair onderwijs op Sint Eustatius volgt nagenoeg de Nederlandse uitgangspunten en regels voor de inhoud van het onderwijsprogramma (artikel 12 WPO BES), maar dan in het Engels. Net als in Europees Nederland richt het bevoegd gezag een onderwijsprogramma in binnen deze regels. Er zijn wel kleine afwijkingen. Zo kan het onderwijs ook de Spaanse taal omvatten (in plaats van Frans of Duits in Europees Nederland). Verder zijn de kerndoelen anders. De kerndoelen voor taalonderwijs gelden ook voor het Engels. De kerndoelen voor 'oriëntatie op jezelf en de wereld' zijn aangepast aan de Caribische context. Het gaat bijvoorbeeld over 'hoofdzaken van de staatsinrichting van Caribisch Nederland', de 'basistopografie van de Caribische regio', geschiedenis van het Caribisch gebied en het 'cultureel erfgoed van de Caribische regio'. Tot slot heeft het Nederlands op Sint Eustatius de status van sterke vreemde taal. Het Nederlands is een *sterke* vreemde taal, omdat het belangrijk is voor de leerlingen. De scholen bepalen zelf hoe er invulling aan het vak wordt gegeven.

Voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs

Sint Eustatius heeft sinds de jaren 1970 een school voor voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs, de Gwendoline van Puttenschool (GvP). Daarvóór moesten de leerlingen het eiland verlaten om voortgezet onderwijs te volgen, doorgaans op Curaçao.

De GvP maakt sinds 2015 gebruik van CXC-programma's (zie paragraaf 1.3). De overstap naar CXC-onderwijs is een gevolg van de transitie naar het Engels als onderwijstaal en de wens om het onderwijs beter te laten aansluiten op de Caribische context.

Tegenwoordig biedt de GvP drie onderwijsstromen aan: praktijkonderwijs (PrO), beroepsonderwijs (CVQ, vergelijkbaar met mbo niveau 1 en 2) en voorbereidend academisch onderwijs (CSEC, vergelijkbaar met havodiploma). Engels is de voertaal en de school biedt het vak Nederlands aan als een sterke vreemde taal. In de onderbouw werkt de GvP met heterogene groepen. Buiten de keuze tussen praktijkonderwijs, academisch en beroepsonderwijs vindt geen externe differentiatie naar niveau plaats. Er is op Sint Eustatius geen aanbod voor vwo of mbo niveau 3 of 4.

Hoger onderwijs

Er is op Sint Eustatius geen aanbod voor hoger onderwijs.

Sociale kanstrajecten jongeren

De New Challenges Foundation (NCF) geeft jongeren die geen regulier onderwijs kunnen volgen en niet voldoende opleiding of ervaring hebben voor een baan, een kans om een SKJ-traject af te ronden. Het ministerie van OCW is voornemens deze wet in te trekken en het vsv-beleid zoals Europees Nederland dat kent, ook in Caribisch Nederland van toepassing te verklaren.

Kinderopvang

Op Sint Eustatius zijn vijf locaties voor dagopvang (0 tot en met 3 jaar). Van de 161 kinderen in deze leeftijd wordt 56% opgevangen op een van de vijf locaties. Twee van de locaties bieden uitsluitend *early stimulation* opvang aan: opvang in de ochtend voor kinderen van 3 jaar om ze voor te bereiden op de basisschool. Voor de oudere kinderen (4 tot en met 12 jaar) zijn er vier locaties die buitenschoolse opvang (bso) bieden, waarvan één uitsluitend voor meisjes. Sint Eustatius kent geen gastouderopvang. Er zijn 348 kinderen in de leeftijd van 4 tot en met 12 jaar. Van hen maakt 48% gebruik van de buitenschoolse opvang.

literatuur

Boekholt, P.Th.F.M., & De Booy, E.P. (1987). *Geschiedenis van de school in Nederland: Vanaf de middeleeuwen tot aan de huidige tijd.* https://www.dbnl.org/tekst/boek009gesc01_01/boek009gesc01_01_0011.php

Centraal Bureau voor de Statistiek (2020). *Saba – Trends in the Caribbean Netherlands 2020*. https://longreads.cbs.nl/ticn2020/saba/

Centraal Bureau voor de Statistiek (2022a). Caribisch Nederland; bevolkingsontwikkeling, geboorte, sterfte en migratie. https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/83774NED/table?ts=1717402856001

Centraal Bureau voor de Statistiek (2022b). Caribisch Nederland; gesproken talen en voertaal, persoonskenmerken. https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/82867NED/table?searchKeywords=papiaments

Centraal Bureau voor de Statistiek (2023). Grootste deel Caribisch Nederland rekent zich tot religieuze groepering. https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2023/50/grootste-deel-caribisch-nederland-rekent-zich-tot-religieuze-groepering

Centraal Bureau voor de Statistiek (2024). Inwoners Caribisch Nederland zijn tevreden, maar hebben geldzorgen. https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2024/48/inwoners-caribisch-nederland-zijn-tevreden-maar-hebben-geldzorgen

Centraal Bureau voor de Statistiek (2025a). Caribisch Nederland; leerlingen en studenten in po, vo en mbo. https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/84732NED/table?ts=1717404968754

Centraal Bureau voor de Statistiek (2025b). Opnieuw meer werkenden in Caribisch Nederland in 2024. https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2025/28/opnieuw-meer-werkenden-in-caribisch-nederland-in-2024

Centraal Bureau voor de Statistiek (2025c). Bevolking Nederlandse Caraïben in vijftien jaar gegroeid. https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2025/47/bevolking-nederlandse-caraiben-in-vijftien-jaar-gegroeid

Commissie Sociaal Minimum Caribisch Nederland (2023). *Een waardig bestaan*. https://open.overheid.nl/documenten/592617f6-72de-415d-9137-646f850c7803/file

Dalhuisen L., Donk, R., Hoefte, R., & Steegh, F. (2009). *Geschiedenis van de Antillen*. Zutphen: Walburg Pers.

Economisch Bureau Amsterdam (2025). *Gelijke kansen, voldoende middelen. Onderzoek naar de toereikendheid van de bekostiging van het primair en voortgezet onderwijs in Caribisch Nederland*. Conceptrapport. Amsterdam: Economisch Bureau Amsterdam.

Groenewoud, M. (2015). Van missie-school naar burgerschool? *Tijdschrift voor Surinamistiek en het Caraïbisch gebied, 34*(1), 103-115.

Van Hulst, J.F. (2002). Burdugu; postkoloniale strijd om waardigheid. *Nederlandse Antillen en Aruba, Justitiële Verkenningen 28*(01), 21-35.

Inspectie van het Onderwijs (2008). *Het onderwijs op Bonaire, Sint Eustatius en Saba*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs (2011). *Basiskwaliteit zorg in Caribisch Nederland*. https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/publicaties/2011/08/09/basiskwaliteit-zorg-in-caribisch-nederland

Inspectie van het Onderwijs (2021). *Onderzoekskader 2021 voor het toezicht op het voortgezet onderwijs*. https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwijssectoren/caribisch-nederland/documenten/publicaties/2021/07/01/onderzoekskader-2021-voortgezet-onderwijs

Inspectie van het Onderwijs (2025a). *De Staat van het Onderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs (2025b). *Kwaliteit van de kinderopvang op Bonaire, Saba en Sint Eustatius in 2024*. https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2025/05/20/kwaliteit-van-de-kinderopvang-op-bonaire-saba-en-sint-eustatius-in-2024

Middelbeek, L., Van der Vegt, A.L., & Sligte, H., m.m.v. Klein, T., & Ledoux, G. (2020). *Evaluatie onderwijszorg Caribisch Nederland: Eindrapportage*. Utrecht/Amsterdam: Oberon/Kohnstamm Instituut. https://www.oberon.eu/media/ksbpez44/rapport-evaluatie-onderwijszorg-caribisch-nederland.pdf

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2024). Kamerbrief bij Onderwijsagenda's voor Bonaire, Saba en Sint Eustatius. https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2024/06/04/aanbieding-onderwijsagenda-s-voor-bonaire-saba-en-sint-eustatius

Mommers, G. (2014). *Saba tot en met morgen…* Zoetermeer: FreeMusketeers.

Oostindie, G., & Veenendaal, W. (2022). *Ongemak: Zes Caribische eilanden en Nederland* (4e druk). Amsterdam: Prometheus.

Raad van State (2019). Voorlichting over de bestaande vormgeving tussen Caribisch en Europees Nederland en de coördinerende rol van BZK (Kenmerk W04.18.0286/I/Vo). https://www.raadvanstate.nl/adviezen/@113253/w04-18-0286-vo/

Rijksdienst Caribisch Nederland (2017a). Eerste onderwijsagenda Caribisch Nederland. https://www.rijksdienstcn.com/documenten/brochures/onderwijs-cultuur/onderwijsagendas/eerste-onderwijsagenda-caribisch-nederland/index

Rijksdienst voor Caribisch Nederland (2017b). Tweede onderwijsagenda Caribisch Nederland. https://www.rijksdienstcn.com/documenten/onderwijs-cultuur/onderwijsagendas/tweede-onderwijsagenda-caribisch-nederland/index

Rijksdienst Caribisch Nederland (z.d.). Over OCW CG. https://www.rijksdienstcn.com/onderwijs-cultuur-wetenschap/over-ocw-cg

Rijksoverheid (2025). Wijziging wetsvoorstel WolBES/FinBES: Functie Rijksvertegenwoordiger blijft, maar wordt anders. https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2025/02/06/wijziging-wetsvoorstel-wolbes-finbes-functie-rijksvertegenwoordiger-blijft-maar-wordt-anders

Van Rijn, A. (2019). *Handboek Caribisch Staatsrecht*. Den Haag: Boomjuridisch.

Rogier, L. (2018). *Beginselen van het Curaçaose Staatsrecht*. Den Haag: Boomjuridisch.

Spies, J.W.E., Soons, A.H.A., Thodé, G.A.E., Verhey, L.F.M., & Weekers, F.H.H. (2015). *Vijf jaar verbonden: Bonaire, Sint Eustatius, Saba en Europees Nederland. Rapport van de commissie Evaluatie uitwerking van de nieuwe staatkundige structuur Caribisch Nederland.* Den Haag: Evaluatie Caribisch Nederland.

Tweede Kamer (2024). Stafnotitie: Comply or explain (Document 35751, nr. 7). https://www.tweedekamer.nl/downloads/document?id=2024D15715

colofon

Met de publicatie *Onderwijs in Caribisch Nederland* geeft de raad een brede analyse van de werking van het Nederlandse onderwijssysteem op Bonaire, Saba en Sint Eustatius.

De publicatie bestaat uit drie delen:
Deel A: Conclusies en aanbevelingen
Deel B: Thema's uitgelicht op Bonaire, Saba en Sint Eustatius
Deel C: Achtergrondinformatie

Over de Onderwijsraad
Goed onderwijs voor iedereen: daar draagt de Onderwijsraad aan bij. De raad geeft al meer dan honderd jaar onafhankelijk advies over onderwijsbeleid en -wetgeving aan de regering en de Eerste en Tweede Kamer. Gevraagd én uit eigen beweging. Dit mondt uit in gefundeerde verkenningen en adviezen die focussen op oplossingen voor de langere termijn. Ze gaan over alle vormen van onderwijs: van voorschoolse voorzieningen tot aan postuniversitair onderwijs en een leven lang ontwikkelen.

De raad is onafhankelijk, met oog en oor voor ontwikkelingen en opvattingen in de samenleving en het onderwijs. De adviezen zijn gebaseerd op wetenschappelijke kennis en inzichten. En ze worden gevoed door kennis en ervaring uit de onderwijspraktijk en de praktijk van onderwijswetgeving en -beleid. De JongerenOnderwijsraad, met leerlingen en studenten van diverse leeftijden en schooltypen, voedt de raad met ervaringen en ideeën over het Nederlandse onderwijs en denkt mee over onderwerpen.

Samenstelling raad
prof. dr. L. (Louise) Elffers (voorzitter)
prof. dr. G.J.J. (Gert) Biesta
dr. D.J.M. (Dominique) Majoor
D. (Daisy) Mertens MEd
dr. C.J. (Cor) van Montfort
prof. dr. S.F. (Susan) te Pas
prof. mr. S. (Stefan) Philipsen
prof. dr. T. (Trudie) Schils
drs. L.Y.P. (Luc) Sluijsmans
mr. H. (Harmjan) Vedder
drs. M.P. (Mirjam) van Leeuwen (secretaris)

Publicaties bestellen
Onderwijsraad
Prins Willem Alexanderhof 20
2595 BE Den Haag
secretariaat@onderwijsraad.nl
(070) 310 00 00

ISBN 978-94-6121-098-2
Intern documentnummer AD.2500227

Ontwerp
thonik

Visualisatie
Things To Make And Do

Uitgave van de Onderwijsraad, Den Haag, april 2026